Přítomnost

ROČNÍK IV. V PRAZE 18. SRPNA 1927. ČÍSLO 32.

POLITIKA

Jaroslav Stránský:

Poroty nebo soud lidu?

I.

Nad institucí porot se zase snesla jedna z těch bouřek, jimiž veřejné mínění reaguje ode dávna na každý jejich špatný rozsudek. Volá se po zrušení porot, nebo se volá po reformě tohoto právního zřízení, ale naznačují se reformní možnosti, které by ve skutečnosti poroty nereformovaly, nýbrž rušily. Jsou to neutěšené rozpravy, protože se v nich neúnavně projevují stejné nectnosti a stejné nerozumy: K instituci, která se v nejinteligentnějších demokraciích opírá o zkušenosti mnoha věků, zatvrzuje se u nás svéhlavá neúcta hrubým nepochopením jejího hlavního smyslu. Po přečtení celé serie článků, které se u nás a u sousedů pustily v poslední době do porot, řekl bych nejstručněji, že tíž lidé, kteří laickým soudcům upírají způsobilost soudit o zločinech, považují laické soudce, to jest sebe, za způsobilé soudit o porotách. Přečtěte dvacet takových článků a shledáte, že se v nich porota uznává dvaceti hlasy za vinnou, jen s tím rozdílem, že t e n t o laický soud nad laickým soudem o zločinech se podobá spíše lynchi než logicky členěnému procesu, o jaký se v soudní síni opírá výrok porotců. Tisíce lidí se podrobí očkování a dosahují tím účinné ochrany proti infekci, u některých ale způsobí očkování chorobné zjevy, které zase jsou buď následek nepředvídatelných náhod, nebo lékařovy chyby. Laik, který dobře myslí, neuspořádá pro tyto výjimky tažení proti očkování, bude jen žádat, aby se očkovalo odborně, to jest čistě, pravým materiálem, pravými nástroji a pravým způsobem, k čemuž je ovšem také zapotřebí, aby ti, kdo očkují, byli způsobilí čistotu i legem artis zachovat. Neřekne, kdo dobře myslí, že je nutno operace zakázat, protože některý lékař operuje nečistě. Neřekne, kdo dobře myslí, že lékaři nejsou způsobilí léčit, protože někteří nejsou způsobilí. Tisíce vrahů, násilníků a zlodějů bylo porotním soudem odsouzeno, ale někteří byli osvobozeni, ač měli být podle zákona odsouzeni a potrestáni. Laik, který dobře myslí, neřekne, že porota je nezpůsobilá k rozeznání viny a neviny, protože někteří porotci se ukázali nezpůsobilými. Neodmítám kritiku a reformu porotní instituce. Ale laický soudce v porotě odpovídá na otázky odborně položené, (nikoli na otázky odborné) a na základě procesu, který řídí odborníci. Chci, aby také laik, který soudí a reformuje porotní instituci, nedovoloval si žádných závěrů, dokud se nenaučil — k tomu není zapotřebí studovat na universitě, ale je k tomu zapotřebí studovat věc — správně klást otázku a užívat správné methody při zjištění praemis.

*

Psal o porotách na př. dr. K r a m á ř, když po osvobozujícím verdiktu v schattendorfské při zapálili dělníci vídeňský justiční palác. Shledal, že ten případ naučí socialisty posuzovat objektivněji instituci poroty, a že otázka poroty dostává se zase na denní pořádek. Chápe se k tomuto dennímu pořádku slova a míní, že za dřívějšího složení porot, které prý nebylo tak demokratické jako nyní, jen zřídka docházelo k výrokům tak očividně nespravedlivým, jaký vyřkla porota vídeňská. Mluví o přílišném zdemokratisování porot a říká, že přílišný demokratismus není zdravý demokratickým principům. (N á r. L i s t y 11. července 1927.) I u nás prý jsme zažili jeden osvobozující výrok poroty, ve věci zavraždění Bulhara Daskalova; i když prý ani agrárníci ani socialisté nešli zapalovat táborský krajský soud, přece se ukázalo, že svobodný výrok poroty, když se dotýká zájmů nebo sympatií panujících vrstev, nenalézá toho respektu, který byl samozřejmým u tak zv. reakčního, starého režimu.

Moje inteligence nemá dost tvrdé zuby, aby rozlouskly, co vlastně dr. Kramář touto připomínkou chtěl říci. Táborský soud není ten, který Daskalovova vraha osvobodil, nýbrž naopak odsoudil ho do žaláře; proč by tedy byli šli agrárníci a socialisté, přátelští režimu zavražděného státníka, táborský soud zapalovat? Táborská porota soudila ovšem teprve po obnově trestního řízení, když před tím pražská vraha osvobodila. Ani pražský porotní soud nestal se tehdá obětí žhářského útoku ulice, ale to neznamená, že porotci, kteří politického úkladného vraha osvobodili, neměli shořet hanbou. Co pak se týče respektu, kterého jejich výrok došel nebo nedošel u »panujících vrstev, jejichž zájmů a sympatií se dotkl,« nutno připomenouti, že z a s l u h o v a l opovržení a ne respektu, ale nikoli proto, že se dotkl zájmů a sympatií, nýbrž proto, že se dotkl právního vědomí a bezpečí. Obnova trestního řízení a delegace, která umožnila jeho nápravu u porotního soudu v Táboře, nebyla ovšem dílo panujících vrstev, neboť se o ní rozhoduje u nás jen usnesením nezávislých sborových soudů první nebo druhé stolice. Vzpomínám-li si, že dr. Kramář tehdá ještě nepatřil k panujícím vrstvám, nýbrž právě naopak k výkonnému výboru, z něhož dostal politický vrah politického obhajce, nalézám doklad o nedostatku respektu k soudnímu opatření, jež se dotýká něčí sympatií, spíše v Kramářově článku, než v události, které se článek dovolává. To však je pro naše dnešní thema vedlejší, jako je vedlejší fakt, že dr. Kramář píše o soudní likvidaci Čiconkovova macedonského hrdinství v pražských ulicích nejsa informován, to jest nevěda, že tehdá rozhodovaly poroty dvě a přičítaje osvobozující verdikt porotě táborské, která jej neučinila. Není však vedlejší, že dr. Kramář celý případ uvádí jako doklad, že také u nás přílišné zdemokratisování porot vede ke zlým koncům. Vždyť právě naopak ukazuje tento případ, že za stejné míry laické účasti v trestním procesu pražská porota řekla »nevinen« a táborská »vinen«. Pražská porota byla ovšem s Čiconkovem hotova za den, kdežto táborská teprve za týden, ale o průvodním řízení, které se v soudní síni před očima porotců roz-

víjí, nerozhodují právě porotci, nýbrž soudci odborně znalí, — jak vidět, ne vždycky stejně znalí. Všímám si tu Kramářova článku, protože se v něm tak příznačně porotní zřízení měří a hodnotí demokracií.

Dr. Kramář říká, že by porotám nikdo nemohl vyčítat, nýbrž spíše schvalovat, kdyby porotní síň zůstala »síní spravedlnosti, třeba i zmírněné soucitem a smyslem pro vyšší sociální spravedlnost«, vyčítá jí však, že se stala prostě voličskou schůzí se vším řečnickým aparátem obhajců a hlasováním o stranických zájmech. A tou výtkou stihá také poroty naše, shledávaje příčinu zla v jejich »přílišném zdemokratisování«, čímž se myslí připuštění žen a občanů nemajetných k porotčímu úřadu. O konstrukci nějaké příčinné souvislosti mezi touto reformou a vadnými porotními výroky se ani nepokouší, neřku-li aby ji dokazoval. Nehledíc k tomu, že jeho výtka se jádra problému vůbec nedotýká, protože kompromituje stranickou podjatost porotců a ne instituci poroty, k níž právě patří také přísaha porotců, že rozhodnou nestranně a jen podle průvodů pro obžalovaného nebo proti němu předvedených, není nijak podobno pravdě, že by žena byla stranicky podjatější než muž, nebo že by bohatý vcházel do království spravedlnosti snáze, než chudý. Jedno však dokazuje článek dra Kramáře opravdu: že demokracie má u nás ještě základy chatrné, že jest mdlé víry a omezeného obzoru. K demokracii patří totiž široké a důkladné chápání jejích cílů a jejích cest. Napíše-li náš politik, že přílišný demokratismus škodí demokratickým principům, — řekněte, co si vlastně při tom o demokracii myslí? Co jest přílišný a co jest nepřílišný demokratismus, a co jsou demokratické principy? Je to jako by někdo řekl, že co příliš roste, škodí svému růstu, nebo že co příliš kvete, škodí svému rozkvětu. Není principem demokratického státu spravedlnost? Je snad jeho principem, že je lepší nespravedlnost, za kterou se přimlouvá sto lidí, než spravedlnost, na které trvá jeden? Chce demokracie, aby o otázce slunečné soustavy místo církevní autority rozhodoval plebiscit? Není-li porotní zřízení ve své podstatě dobrý instrument k rozhodování o otázce viny nebo neviny, bude nejdemokratičtější ta demokracie, která je zahodí. Ublížilo-li se hodnotě porot připuštěním žen a nemajetných lidí k porotčímu úřadu, nebylo v té reformě příliš, nýbrž bylo v ní málo demokratismu. Jak se má vyvíjet demokracie tam, kde vůdce demokratické strany ukazuje, jak mechanicky a skepticky na princip demokracie pohlíží? To je ta neuvědomělost o cíli. Ještě horší je to se znalostí cest. Kdo vlastně má našeho občana vychovat, aby znal jako porotce svoji povinnost, když mu politik, který nota bene studoval za mlada práva, vykládá, že porotní síň má být síň »spravedlnosti zmírněné soucitem a smyslem pro vyšší sociální spravedlnost«? V apelu na soucit a v soucitu samotném a ve sklonu vykonávat jakousi spravedlnost, která jest nad zákonem, tkví nejhorší svody a vady porotní instituce. Ten obávaný řečnický aparát útočí zpravidla právě na tuto frontu, dovolává se soucitu a »vyšší« spravedlnosti. Ostatně stranictví samo jest svého druhu soucit. Nesentimentální demokracie, která volá občana do poroty k soudu a ne k soucitu, k spravedlnosti a ne k milosti, musí ty svody a vady překonávat a překoná je, bude-li se všude, kde se mluví a píše, taky myslet.

*

Také Ferdinand Peroutka vyřkl, že porotní soudnictví přestává býti institucí, která zajišťuje právo, a stává se loterií, v níž o losu obviněného rozhoduje nálada. »Je to snad demokratický stav, ale není to právní stav.« (Přítomnost, 21. července 1927.) Jak vidět, ve falešném hodnocení zásad demokratických a právních si Peroutkův soud nad porotami s Kramářovým soudem nezadá. Ani on nespatřuje v demokracii pojmově úsilí o stát právní. I on si myslí, že demokracie chce narazit celý svět na jakési ševcovské kopyto, kterého by se v každé situaci i funkci držela jako kormidla i hvězdy. Peroutka však jde v tomto nesmyslu tak říkajíc víc do hloubky: Protože stejně jako ostatní laičtí soudci nad laickými soudy (opakem laicismu mi není akademický gradus, nýbrž odborná orientace, které postrádá i většina právníků účastnících se diskuse o porotách), také Peroutka kritisuje poroty bez znalosti hlavní funkce, která se v moderním trestním procesu svěřuje laickému živlu, kuje proti porotám zbraň právě z jejich lidovosti, stotožňuje lidovost s demokracií a ukazuje se mu velmi křiklavě kontrast »lidu«, který osvobozuje vraha, a »lidu«, který se pokouší naházet takovou justici do plamenů. Obojí je Peroutkovi soudem lidu. (Lid. Noviny 25. července 1927.) Proto chci odpovědět ještě na argumentaci jeho, než vyložím, proč jest instituce porot zřízením právním, které snese kritiku právní, bez historických a politických zřetelů, a proč se hodnota porot pro demokracii musí hledat spíše v jejich právní účelnosti, než v jejich lidovosti.

Komunisté učí děti si hrát.

Komunisté agitují mezi mládeží, která ještě neodrostla škole. Hledí ji podchytit, zařazují ji do svých demonstračních průvodů, kde tato mládež — dle pokynů — skanduje dětským hláskem: hanba Švehlovi, ať žije sovětské Rusko, atd. Také volá tato mládež: »nás dvojka z mravů nerozhází«, aby dotvrdila, že jest povznesena nad nějaké známky z mravů a pilnosti, které považuje asi za jakýsi buržoasní předsudek.

Zatím co komunistická strana u nás prohrává posice, které jsou důležité pro politickou stranu (na př. odbory), hájí se vší vervou a drsností právo na agitaci mezi dětmi. Patrně to, co prohrávají Hakenové, Jílkové, Kreibichové, Bolenové, Haisové atd., má nahraditi příliv dětí z dětských zahrádek, opatroven, obecných a měšťanských škol.

Tato agitace komunistická mezi dětmi nese všecky známky ruské. Rusko staví socialistický stát, a není divu, že vše v Rusku je prosyceno touto snahou. Proto propaganda se nezastaví ani před dětskými domovy, útulnami, mládeží od 6—14 let. Odtud ti Leninovi pionýři, komsomolci, atd. Někteří ze staré gardy komunistické v Rusku lekají se již stínů mezi mládeží a pokoušejí se v ní probuditi city, které nejdříve příliš lehce odhodili v domnění, že se jedná o nepotřebnou buržoasní veteš. Byla to historie jedné uličky, která připomněla bolševikům, že ani mládí nezachraňuje mládež, aby nepropadla mravnímu marasmu.

Naši komunisté napodobují vše, co je v sovětském Rusku. Převzali i myšlenku — a hlavně formu — agitace mezi mládeží.

Naši komunisté důkladně — přímo s byrokratickou

ustaranosti — aplikují u nás vše, jak se agituje v sovětském Rusku. Tuto houževnatost v napodobení, houževnatost v systému, vytrvalost nutno obdivovat. Zatím co jiné strany svou politickou agitaci improvisují, jsou naši komunisté puntičkářsky, pedantsky závislí na thesích, direktivách, které počítají s každičkou situaci. Rusko má tolik těch direktiv, které chtěly upravit každou maličkost v sovětském Rusku, že podnítily i Erenburga a jiné k shovívavému úsměvu.

Naši komunisté chtějí agitovati mezi mládeží u nás systematicky, ale jejich fráze vyznívá naivně a dutě. Mnozí vytýkají komunistům, že chtějí lapit české dítě do osidel Moskvy. Nuže: české dítě jest příliš dítětem, příliš hravým tvorem, klukem a holkou, než aby se spokojilo s tím, co mu chtějí dát komunisté. Dětské besídky, které přináší »Rudé Právo«, vzbuzují soustrastný úsměv. Nedá-li pak otec či matka svému dítěti komunistického »Kohoutka«, o jehož známost se postaraly hlavně nekomunistické listy, potírajíce jej, nedá jej na heslo, že jde o propagandu komunistickou, ale proto, že to je politická agitace příliš naivně, dětsky hloupě dělaná, než aby stačila dětské duši. Říkává se: dětem jen to nejlepší. Proti tomuto heslu komunisté velmi těžce hřeší.

Děti chtějí něco zcela jiného než sentimentální odvar úvodníků z »Rudého Práva«, do něhož je přikápnuto trochu medu, aby to lépe chutnalo.

Komunisté agitují mezi mládeží všestranně. Jsou na tolik rozumní, že chápou, že dětský svět jest světem hry, míčů, pálek, honiček, schovávaček atd. Z tohoto rozpoznání plyne komunistická devisa: v e ď m e d ě t i h r o u k t o m u, a b y z n i c h b y l i k o m u n i s t é.

Jsou učitelé, kteří říkají, že děti hrou se učí. Komunisté chtějí učit děti hrát si na ž a l á ř e p r o l e t á ř ů, na boj s k a p i t á l e m, na f a š i s t y, na s t á v k u a p o v s t á n í; učí je si hrát na revoluci a říkají si: co se ty děti v mládí naučí, v stáří jako by našly. A protože naši komunisté jsou tvorové byrokraticky pořádní, dělají věc velmi solidně.

Důkazem pozornosti, kterou této otázce věnují, je hodně početný tiskový materiál, který vydala »Federace proletářské výchovy.« Jest tu zastoupen A. Hora (Tvář hlubin), H. Malířová (Osud Zahradník. Velký svátek — dětské divadelní hry) jsou tu věci pro skauty (Na skautské besedě — V. Mucha), návody k tělocvičné scéně (Na palubě), materiál písňový (Proletářské zpěvy, Revoluční písně, Skautský pochod, Internacionála atd.)

Jedna knížečka: »Kolektivní hry pro děti a mládež« (sestavil F. Zabloudil) je kvintessencí této komunistické methody.

Nebude nezajímavo zmíniti se o některých takových komunistických hrách, které si komunisté vymyslili pro děti. Jako každý slohový úkol se rozpadne i návod k takovým komunistickým hrám: v úvod, vlastní vypravování a závěr (mravné poučení), tak každá z těchto komunistických her má svůj popis místa, kde se hraje, pak popis rozdělení hráčů, pak vlastní popis hry, jakož i pravidla hry. Jsou to hry nejrůznějšího typu. Jsou to hry, kde formou neutrální pašuje se pomalu do dětí kredo komunistické. Jsou tu však i hry bojovné, živé, manifestační. Jsou tu hry aktuelní (na př. na fašisty); jsou tu hry, které se dotýkají speciel-ních úkolů, které pokouší se plniti KSČ.

Je tu hra: z a c h r a ň s v é h o d r u h a, v níž fašisté honí komunisty, je tu hra: p r o l e t á ř i d e j r u k u, v níž »úkolem agitátorů je proniknouti do továren a vysvoboditi své druhy z područí kapitálu«, jsou tu hry na d r u ž s t e v n í k y, kde »kupci bedlivě střeží a pozorují každý pohyb družstevníků«, jsou tu hry n a r o l n i c k o u s v é p o m o c.

Několik příkladů stačí k ilustraci. Je tu hra:

A g i t á t o ř i.

P o p i s h r y: Na znamení vedoucího agitátoři jdou přímo do továrny provádět politickou agitaci mezi dělníky. Jakmile přijdou k továrníkovi, jeden z agitátorů obrátí se k tomuto a ostatní procházejí se okolo dělníků, při čemž tlesknutím na nastavenou ruku označují příští agitátory. Agitátor, jenž se obrátil k továrníkovi, se táže: »Potřebujete dělníky?« Továrník, odpovídá: »Ano; potřebuji, nikoliv však nespokojenců!« Po těchto slovech agitátoři rychle běží do své organisace a dělníci, kteří byli označeni, je následují. Kdo byl továrníkem nebo strážníkem udeřen, je chycen a odveden do věznice. Agitátoři opět se vracejí a hra se opakuje . . . atd.

Jiná taková hra je:

Ž a l á ř e p r o l e t á ř ů.

P o p i s h r y: Na znamení vedoucího skupina revolucionářů vyběhne z města a běží do druhého. Policie je pronásleduje, chytá a odvádí do vězení. Ostatní hráči přebíhají dále a hra pokračuje. Hra končí v podzemní organisaci, kde zůstanou a vyčkají vhodného okamžiku, aby mohli doběhnouti i vyběhnouti branou. Revolucionáři mohou do kruhu vběhnouti i vyběhnouti branou. Policie snaží se proniknouti do podzemní revoluční organisace, t. j. do kruhu, avšak hráči, tvořící kruh, činí překážky tím, že zvedají a spouštějí ruce, aby policie nemohla dovnitř. Policie nemůže vběhnouti ani vyběhnouti z kruhu branou . . . atd.

Zcela »revoluční« již je hra:

S t á v k a a p o v s t á n í.

P o p i s h r y: Úkolem dělníků je provésti generální stávku, a proto zastaví práci v továrně, kde pracují, přebíhají z jedné továrny do druhé, provádějíce agitaci pro stávku. Kapitalisté činí překážky tím, že chytají přebíhající dělníky. Chycen je ten, jejž kapitalista udeřil. Musí se vrátiti tam, odkud utekl. Dělníci, kterým podařilo se utéci do protější továrny, aniž by byli kapitalisty chyceni, spojí se za ruce a postaví se ve středu hřiště do dvou řad čelem proti sobě. Řady utvoří ulici asi dva metry širokou, čímž znázorňují stávkový výbor. Nyní, když byl utvořen stávkový výbor, dělníci přebíhající s továrny do továrny, mohou se zachrániti před kapitalisty ve výboru, kde kapitalisté nemají práva chytati. Jakmile však dělníci vyběhnou z výboru, mohou býti opět chyceni a vráceni zpět do továrny, odkud vyběhli. Při dalším přebíhání, dělníci, kteří doběhli do druhé továrny, aniž byli chyceni, postaví se do řad výboru, jenž takto stále roste. Dělníci přebíhají tak dlouho, dokud všichni se nedostali do řad stávkového výboru. Jakmile všichni dělníci jsou ve stávkovém výboru (jednotná fronta), každá řada spojí se za ruce, utvoří tak řetěz a pak dělníci chytají kapitalisty . . . atd.

Dobovou hrou je hra:

Fašisté:

Popis hry: Fašisté obracejí se k dělníkům, zvednou pravé paže, ruce v pěst, se slovy: »My fašisté, rozdrtíme komunisty!« Dělníci sborově odpovídají: »Vaše hrozba nás neleká, dosti síly proletářská třída má.« Po těchto slovech hráči-dělníci běží do druhého města a fašisté přebíhající chytají. Hráči-dělníci běží ve skupině do jednoho města. Chycen je ten, kdo byl fašisty uhozen a musí na místě, kde byl chycen, zůstati nehybně státi a je pokládán za raněného. Jakmile hráči-dělníci doběhli do druhého města, fašisté znovu se obracejí k dělníkům a dělníci po odpovědi opět přebíhají do jiného města. Tím se hra opakuje. Dělníci při přebíhání zachraňují své druhy raněné tím, že v běhu udeří raněného do nastavené ruky. Raněný, byl-li svými druhy udeřen, rychle opustí své místo a běží společně s ostatními do města. Hra provádí se podle času nebo podle přání hrajících. Hráče-fašisty střídáme.

Účinnou hrou musí býti hra:

Vysvoboď soudruha!

Popis hry: Hráči dělníci, stojící na obvodu kruhu, snaží se vysvoboditi své soudruhy z vězení vběhnutím do kruhu a tlesknutím uvězněného do dlaně. Dozorci procházejí stále po ulici a hlídají své vězně, snažíce se vběhnuvší hráče-dělníky udeřiti. Podaří-li se hráči vysvoboditi svého kamaráda z vězení a uniknouti za čáru kruhu, aniž byl dozorcem chycen, vysvobozený hraje dále na straně svých osvoboditelů. V případě, že dozorce udeří utíkajícího z vězení, nebo osvoboditele na čáře kruhu, vězeň vrací se zpět na své místo. Je-li chycen osvoboditel, vězeň se vrací, a je-li udeřen vězeň, vrací se i osvoboditel. Hra končí, jsou-li všichni vězni vysvobozeni, nebo provádí se na čas, předem stanovený. Po ukončení hry vedoucí určí jiné dozorce a hru opakujeme. Je-li mnoho hráčů, uděláme velký kruh, aby vězení od hradby bylo vzdáleno 2—3 metry a určíme více dozorců.

Komunistické fortissimo představuje jistě hra:

Pryč se jhem kapitálu.

Popis hry: Na předem udané znamení vedoucího, hráči-revolucionáři rozběhnou se po sálu k dvojicím, aby osvobodili své druhy ze jha kapitálu, snažíce se dělníky udeřiti nebo jinak se jich dotknouti. Kapitalisté tomu brání, odtahujíce dělníky s sebou. Podaří-li se hráči osvoboditi svého druha, přechází osvobozený na stranu revolucionářů a hraje společně s nimi. Kapitalista, který ztratil svého dělníka, připojí se ke kterékoliv dvojici ze zadu a takovým způsobem pomáhá svému kolegovi-kapitalistovi. Jakmile jsou všichni dělníci ze jha kapitálu vysvobozeni, spojí se za ruce, utvoří takto řetěz, a chytají kapitalisty, snažíce se uzavříti tyto v kruh. Kapitalisté zachraňují se před dělníky tím, že rozeběhnou se po sálu nebo hříšti na všechny strany. Hra končí, když všichni kapitalisté jsou pochytáni.

Když rozbalíme jadérko z komunistické šlupky, poznáme, že jsou to v podstatě staré dětské hry (na honěnou; škatule, chodí pěšák okolo, slepá bába, atd.), které tu komunisté zbavují nevinného rázu, a pašují do nich motivy z úvodníků »Rudého Práva« a these III. Internacionály.

Komunisté příliš často okázale projevují své opovržení nad »buržoasní« kulturou a společností. Budiž dovoleno vrátit míč hozený komunisty na hřiště »buržoasní«: tyhle komunistické dětské hry jsou v podstatě hry počestně měšťácké, které komunisté si přisvojili a bídně oblepili cetkami komunistickými. Při všem svém revolučním gestu jsou komunisté tvorové poklidní a nesložití. To, co dělají dnes s revolučním gestem, dělali již před nimi jiní; jinak sice, ale za týmž účelem: vzít něco, v čem člověk žije a použít toho k agitaci. Katolická církev velmi často agitovala tím, že to, co se lidu líbilo, oblékla po svém, do svého rouška.

Tyto komunistické hry jsou chudé. Jsou to prostě obrácené hry na hodného Fridolýna a zlého Dětřicha. — Možno vidět velmi často si hrát děti. Tak i onak. Ale neviděli jsme ještě si hrát děti způsobem, který doporučuje p. Zabloudil. Děti zůstanou dále u svých míčů, honiček, pálek. Budou číst indiánky a hrát si na Indiány. Děti vůbec nerady si hrají tak, jak jsou k tomu vedeny.

Komunisté nerozumí dětské duši. Snad bylo by možno i mezi dětmi agitovat, ale musilo by se dít jinak, než to dělají komunisté. Ovšem i tu je otázka, budou-li to dětská hřiště, kde budou bráti politické strany své reservy, až potáhnou k boji rozhodnému.

I kdybychom se postavili na půdu názoru, že jest správno a účelno agitovat mezi dětmi, musíme shledávati pokus komunistů jíti takto mezi děti naivním. Dalo by se čekat, že stranou, která jest tak zatížena dětinstvím politickým, bude míti ze solidarity lepší pochopení pro dětskou duši.

Nevím, mají-li děti — jak staré a kolik — pp. Haken, Kreibich, Zápotocký, Hora, Šmeral, Olbracht. Litoval bych však těchto dětí, kdyby komunistická ukázněnost otců šla tak daleko, že by dohleděli na své děti, aby si hrály pouze tak, jak to připouští III. sekce komunistické Internacionály.

Neshledáváme tyto kolektivní hry nijak originálními. Jsou to docela obyčejné dětské hry, špatně převléknuté v komunistický úbor. Bylo by dobře, kdyby komunisté uvažovali o dětských hrách, které by měly charakter opravdu komunistický.

Tak na př. byla by možna komunistické hra na Hakena a Vaňka:

Jeden hráč jest Vaňkem. Vzkřikne: Hakene, Hakene, Hakene, krise tě nemine! Hráč, nazvaný Hakenem, vyzve ostatní hráče, aby za pokřiku »zrádce proletariátu!« honili Vaňka. Ten hráč, který Vaňka chytne, přejímá roli Hakena, označí někoho z hráčů za Vaňka, a hra se opakuje.

Nebo jiná hra pro komunistickou mládež do 14 let: hra na Šmerala:

Vedoucí zatleská a zvolá: »revoluce je tu!« Na ten pokřik se hráči rozeběhnou, a jeden z nich, kterého vedoucí jmenuje Šmeralem, se schová, načež jej druzí hráči hledají, volajíce: revoluce je tu; Šmerale, kde jsi? Atd.

Nebo: hra na jednotnou frontu.

Vedoucí rozdělí hráče na tři skupiny: na dělníky komunistické, soc. demokratické a čsl. socialistické. Na znamení vedoucího (»do jednotné fronty«) počnou komunisté honiti ostatní dělníky, tlouci je pěšky, křičíce při tom hlučně. Hra končí, až komunisté chytí ostatní dělníky; poněvadž se to nikdy nepodaří, nutno hru za soumraku přerušit. Má-li F. D. T. J. letní cvičiště s osvětlením, možno hrát i déle.

Nebo: hra na krisi ve straně: Vedoucí rozdělí hráče na několik skupin: na nejlevější levici, na levici, centrum, na pravici a ultra pravici. Hráči se po té rozběhnou. Vedoucí po té jmenuje několik hráčů, kteří jsou pak komisaři Kominterny. Ti se vezmou za ruce, utvoří řadu a chytají ostatní hráče. Když se jim podaří dostat všechny hráče do jedné hromady, končí hra, při čemž hráči volají: krise překonána! Komunistická strana zachráněna! *K. T.*

Eugen Červinka:

Jak to doopravdy je s tím mladým komunismem.

IV.

Časopisem, který representuje mladou komunistickou inteligenci, je »Avantgarda«. Je nasnadě domnívati se, že časopis studentů a dělníků, jak stojí na obálce, a k tomu komunistů, t. j. lidí nespokojených s dnešní organisací společnosti (praví se, že především pro hmotný nedostatek proletářských mass) bude aspoň informovat veřejnost o bídě proletářů; že bude tuto bídu dokumentárně strkat před oči všem, kdo jí nevidí či nechtějí viděti, a že z té bídy bude se snažit ospravedlniti takovou a takovou politiku. Bohužel, hledaje bídu a zvlášť bídu studentskou a dělnickou, nalezl jsem v »Avantgardě«, vycházející letos již třetí rok, jen jediný vážný článek v tomto směru, který by se opíral o konkrétní data, a to — o poměrech bankovních úředníků, je německý, autorem je Emil John. Článek žaluje na špatné postavení bank. úředníků s takovýmito příjmy:

»ich fasse den s. g. Grudgehalt, das Quartiergeld, und die Teuerungszulage zusammen«; já cituji tento obnos ještě zvětšený o novoročné a uvádím až poslední Johnovu rubriku s nadpisem »zusammen im Jahre« 1. bytné činí 40% základního platu. Stupeň A 5 — 14.280 Kč, A 15 — 21.000 Kč, A 25 — 27.720 Kč, B 5 — 8.904 Kč, B 15 — 16.632 Kč, B 25 — 21.000 Kč; 2. bytné činí 30% zákl. platu. A 5 — 13.560 Kč, A 15 — 19.800 Kč, A 25 — 26.040 Kč, B 5 — 8.568 Kč, B 15 — 15.744 Kč, B 25 19.800 Kč. »Hiezu kommt die ausserordentliche Aushilfe, die nur für das erste Halbjahr vereinbart wurde und die von der dritten Stufe A und B aufwärts, also in Sämmtlichen gennanten Beispielen, 1650 Kč beträgt. Anfänger erhalten oft ein Gesamteinkommen von 6000 Kč jährlich, falls sie nicht in das Schema eingereiht werden.« —

Prosím čtenáře, aby srovnal uvedená data s tím, co četl, že mají měsíčně studenti. Pokládám tento »detail« za vážnou slabinu československého komunismu, nejen mladého: Vědí komunisté vůbec o bídě, na jejíž účet dělají politiku? A vědí-li, proč jsou tak mlčeliví, obzvláště když teoretickými úvahami o proletarisaci davů popisují folianty? O hmotných poměrech dělníků lze sehnati nějaké drobty ještě nejspíše v »Rudém Právu«. Oficielní »vědecký« orgán strany »Komunistická revue« nemá však za celou dobu, co vychází, o bídě proletariátu, o tom, kdo je v Československu proletářem a jak to konkrétně vypadá počítáno v Kč, zhola nic. Komunistická revue je samá teorie, a probleskne-li přece kus života, je to z ciziny nebo datum nekomunisty dra Brdlíka, k němuž se přidělá pouze slovní komunistická omáčka. Je možné, že komunisté a zvláště jejich mládež vidí v důsledném citování pramenů měšťácké »pavědy« určitý styl — patrně pod sugescí Leninova »Imperialismu«. Lenin neužívá však této metody ve svých pracech nijak důsledně; není líný shánět materiál sám. Naši komunisté citují měšťáky důsledně; či není již dejme tomu liberál Nitti, autor »Evropy bez míru«, opovržení hodným měšťákem? Zde nejde už o vyvracení nepřátel komunismu jejich vlastními argumenty. Zde jde o typickou nesamostatnost v práci, kterou může vysvětliti sotva co jiného než příkladná nepíle, nedostatek erudice, strach z vlastní myšlenky, nebyla-li právě náhodou vyslovena již dříve nějakou komunistickou autoritou. Co vytýkám, není snad citace cizího pramene vůbec, ale citace malého počtu dat příslušných k jednotlivým otázkám, nedostatečné srovnávání, nezvládnutí a přílišné spoléhání na vědeckou poctivost politického nepřítele. Se stanoviska hospodářské vědy je dnes komunismus pro naznačenou těžkopádnost školou nejkonservativnější.

Z toho, že podle projevů určených veřejnosti nelze soudit, že by mladý komunismus jejich autorů byl reflexí bídy, jež pálí na vlastním těle nebo aspoň na těle kolegů, nechci ještě uzavírati totéž o všech prostých příslušnících strany mimo vedení a mimo přispívatele oficielních žurnálů. Nicméně jestliže jest řečnickou otázkou, zač stojí vedení komunistické mládeže, jest jí také, zač stojí ti mladí inteligenti, kteří se takovýmto vedením dají »ukázněně« vésti. Smutná byla bilance studentské bídy — neméně smutná, byť snad poněkud v jiném smyslu, je bilance kapitoly o poměru této bídy k mladému komunismu. Kompetentním měřítkem zde může být jen práce. Minimum značí aspoň práci informačně agitační. To však není vykonána naříkáním či křičením, že je zle, na čemž komunisté přestávají. Třeba ukázati, kde je zle a jak. Stále nutno počítati s neinformovaností širší veřejnosti a s úmyslně stavěnými překážkami. Za komunistickou politiku »čím hůř, tím líp« se každý člen soudobé generace zdvořile poděkuje; dělat prach a rum, aby teprve budoucnost na něm stavěla — řekněte prosím hladovému souchotináři, že musí v zájmu zmírnění lidské bídy podle komunistického programu dříve on sám pojít hlady, — neboť veškerá sociální péče, kterou nedělají komunisté, jest útokem buržoasie a socialistických zrádců proti komunisticky smýšlejícím proletářům.

A zde je hlavní zkušební kámen komunistické politiky mládeže. Účast komunistů na práci pro stavovské zlepšení hmotných poměrů mladé inteligence. Všimněme si konkrétně zase studentstva. Rozsah článku nepřipouští psáti o tom, jakým sociálním kladem jest stavovská práce studentská přes všecko osočování (budiž zdůrazněno, že v řadě neposlední také se strany české nacionální pravice). K náznaku jen několik čísel o mensovních podnicích Akademického domu, a to stav za rok 1926 (v závorce stav od 1. ledna do 15. května 1927):

A. Mensa: Počet obědů: 423.027 (175.471); roku 1925 403.954 — od roku 1922 celkem 1,641.214 (pouze v Mense). Čtenáři vědí, že po těchto obědech studenti nebývají přejedeni, ale, jak známo, lepší něco nežli nic.

B. Cafeterie Mensy: Počet obědů úplných 111.238, (37.006); večeří 75.277, (27.872).

C. Buffety Mensy: Počet káv (pouze Esspreso od 12. II.) 50.647 (31.890), čajů 5.880 (8.829), alkoholu prostých nápojů 47.244 (18.042) ¼ l, mléka 74.223 (28.107) ¼ l, piva

13.675 (3.675) l, vína 661 (789) l, zákusků a cukroví 222.947 (95.665) kusů, cigaret 110.101 (50.320) kusů, zmrzlin 22.202 (3.440) porcí.

Přivedení svépomocných studentských podniků na takovouto výši jest dílem t. zv. pracovní minority lidí, z nichž největší část jest ze sociální demokracie. Naproti tomu komunisté, kteří se objevují na scéně čsl. politického života teprve, když hlavní kus práce byl vykonán — nejen, že jim ani nenapadlo dohánět, co jejich lidé vzpomenuli před vznikem strany, ale staví se otevřeně proti Ústř. Svazu čsl. Studenstva, proti jeho podnikům a práci v nich z důvodu »zásadního« — je to prý zaprodanosti buržoasii. Výhod Svazových podniků komunisté sice ochotně také užívají, jinak mají však pro ně jen posměch, a co jest ještě méně lichotivé pro komunisty: překážejí a svojí politikou poškozují studentskou odborovou práci. Je to tím škaredější, že o tom, co dělalo a dělá studentstvo, se v širokých kruzích neví anebo se znají jen detaily, zkreslující celkový obraz. O tom, že studenti odepřeli vítat Foche, cvrliká kde který vrabec na střeše. Sotva však stejnou měrou bude rozšířena známost toho, že existuje zákon z 9. října 1919, podle něhož mělo být začato se stavbou nového Akademického Domu pro Studenstvo na jaře 1920. Že tento zákon nebyl proveden. Že ulice a také legionáři chtěli studentstvo, z jehož požadavků nebylo po roce splněno ani za krejcar, odškodniti tím, že zabrali pražské německé kasino. Že studenti této budovy pro sebe nepřijali, stojíce na stanovisku nutnosti zachovávati právní řád a domáhati se svých požadavků v jeho mezích — což kontrastovalo dost ostře s aférou Stavovského divadla, bylo však z důvodů politických denní žurnalistikou umlčováno. Že studenti v této krisi začali sami stavět, jak kdo mohl a uměl, kolonii na Letné, k čemuž teprve dodatečně se připojila spolupráce veřejnosti. Že Strakovu akademii si museli vybojovávat takřka místnost za místností, že však jí nezabrali, nýbrž se stali jejími řádnými nájemníky. Že učinili Akademický dům nezávislým na veřejné dobročinnosti tím, že byly vybudovány vlastní výdělečné podniky. Atd.

*

Je trapné pro stranu hlásící se k historickému materialismu, nelze-li její politiky vykládat z kritiky fakt a živých realit prostě proto, že komunistická politika v této sféře jde úplně vedle. Mladí komunisté nemají však ani úspěchů s výklady teorií, které všeobecnými slovy doporučují. Když mladý Guttmann začal vykládat Marxe, musil zachraňovat vědeckou reputaci strany sám dr. Šmeral odmítnutím Guttmannových výkladů. Nechci rozebírati jednotlivé příspěvky komunistů na tomto poli z toho důvodu, že k nim mám sám v očích kamunistů předem ztracené stanovisko nekomunisty. Jenom jeden skromný dotaz: pánové, ruku na srdce: čtěte aspoň toho Marxe pořádně? Mám privátní dojem, že kdybyste jej skutečně znali, psali a mluvili by ste jinak než píšete a mluvíte dnes.

*

Pokud jde o konkrétní otázky denní politiky, je těžko nalézti věci typické výlučně pro mladou komunistickou inteligenci. Fakt je, že tato inteligence svojí inteligence většinou neuplatňuje (či nesmí?), že naopak se dává vésti méně kvalifikovanými feldvébly oficielního vedení. Z této výtky buď však vyňat dr. Šmeral a vzpomenuto buď jedné veřejné schůze, kde dr. Šmeral mluvil k mládeži o jednom ze svých exotických themat, na něž romanticky sází karty: o Číně; jak nebyla jeho fysiognomie s to zakrýti nepříznivý dojem, když na výzvu k práci a studiu — ať aspoň jeden, kdo čte anglicky a rusky, věnuje se vážněji čínské otázce — nezdvihla se ani ruka k potlesku — a sotva řekl nějaký osvědčený šlágr, sál Plodinové bursy bouřil nadšeným potleskem. Pro posouzení této momentky — vím, že komunisté se jí budou smáti — nutno vědět, že strana tehdy jevila o Čínu intensivní zájem, před nímž se musela schovat; berní reforma.

Takový ojedinělý Machův článek o správní reformě nesetře z »Avantgardy« ráz listu povídavého a teoretisujícího do větru. Většina komunistů jako kdyby nežila v Československu. České je však na nich to, že sedí jako Honza za pecí politické neinformovanosti a jen za čas vystrčí hlavu: nebyla tu ještě náhodou ta revoluce?

*

Dokument z materiálu typicky pro to, co zajímá z denní politiky — je to úryvek z dopisu právníka:

> »Sleduji s velkou pozorností zahraniční politické události. Podle mého názoru je teď jedině Sovětské Rusko jediným skutečným a poctivým ochráncem míru. Zavraždění Vojkova ve Varšavě jest přirozeně jen článkem v provokační politice Anglie. Přesto myslím, že k válce teď ještě nedojde. Ta napjatá situace bude asi trvat 2 až 3 roky.
>
> Co jste říkal k případu Vaňkovu? Jeho »Střepiny« byly velice vtipné. Já jsem měl moc rád jeho věci. Skoro neuvěřitelné, jak nemohou ti intelektuálové snášet řádnou disciplinu. Já říkám jako Trocký: Strana má vždy Recht.«

Nezbývá pravděpodobně než obrátiti pozornost také k těm komunistům, kteří sami vykládají své politické Kredo jaksi pod vlivem prostředí. Žijí prý v době, která zrodila Wolkera a Seiferta, kdy vše ve světě se hýbe čímsi novým a neznámým. Je prý nutno súčtovati se vším přežilým a od základů atd. Ameriku objevuje znova snad mládež každé generace; toho nelze vytýkat. Bylo by však pro český komunism patrně lépe, kdyby se tito mladí lidé k němu nehlásili — ovšem, kolik by potom zbylo komunistů? Dále buď konstatováno — a to také na adresu socialistů stejně jako nesocialistů socialismem se obírajících cosi na částečnou omluvu: mládež nemá zde dobré příklady v těch, jejichž vliv jinak nelze nazývati nedobrým. Konkrétně mám na mysli slova, která napsal dr. Josef Fischer, jehož politické články čte pravidelně na 8000 odběratelů »Stud. časopisu«, 21. VI. 1924 do »Nár. Osvobození«:

»Nepozastavil bych se však ani v oktávě nad tím, četl-li Marxe přímo jen jediný student. Lze jinak snadněji a časově hospodárněji vniknouti do socialismu«. Na otázku jak, označují další řádky přímo četbu Jiřího Wolkera. Zde řekl dr. Fischer o něco více, než snad jen lhostejné a tím i odmítavé stanovisko k tomu, aby oktaváni čtli Marxe.

*

Jest omylem mysliti, že ono »fanouškování« komunistickým poetům dělají jen děvčata; hoši stejně — a není to velmi často pouhý zájem v poesii, nýbrž zároveň také vyrovnání mladého člověka s politikou. Jak politicky nevysoko stojí tento derivát z komunistické poesie zvláště vzhledem k úvaze, že jde o inteligenci, nechť už si raději čtenář udělá obrázek sám. Cituji pramen — ka-

rakteristické, velmi upřímné verše, které napsal Jaroslav Seifert v »Červnu z 5. V. 1921:

Sebe milujíce,
jsme dav,
vpadnuvší do ulice,
jsme vodopád lidských těl
a vášeň ve varu,
jsme víno, šumící v ulice poháru...:
jsme dav
stotisíc hlav,
jsme dvěstětisíc rukou,
jež na brány království božího vášnivě tlukou,
jsme zázrak nad zázrak,
zástupy rozradostněné,
stvoříme z ničeho nic
svět.
.... jsme dav,
kdybychom chtěli a plivli na slunce,
shasne.

Lidé, kteří takto a podobně básnili — nevyjímám ani mrtvého Jiřího Wolkera — byli přesvědčeni, že dělají marxistickou poesii. Když přišel poetism, věřili, že jsou Marxem prolezlí tak, že nemohou napsat ani, že se jim líbí hezká holka, aby to nebylo zároveň marxistické. A tento literátský »marxism« stal se kredem tak veliké části — nerad bych přepjal — politisující mladé komunistické inteligence. Zdá se, jakoby tito lidé byli z Marxe pochopili, a to ještě špatně, toliko citát z »velkého Florentana«, kterým se Marx na konci úvodu k I. vydání kapitálu brání proti předsudkům veřejného mínění: »Jdi svou cestou a nech lidi mluvit!«

NÁRODNÍ HOSPODÁŘ

Prchající spekulace.

Cukerní katastrofa, která postihla část našich výrobců a spekulantů cukrem, má v zápětí určitou hospodářskou propagandu proti Československu. Angličané rozesílají oběžníky, v nichž varují před obchodním stykem s československými firmami, z nichž některé (na př. firma Heidler) hledí vyplouti z finanční katastrofy námitkami, jež nemohou býti považovány za fair. Obchod s cukrem jest samou svou povahou podnikem spekulačním. Možnosti velkých zisků odpovídají stejné možnosti ztrát; je-li ti příjemný zisk, musíš počítat s pravděpodobností stejné ztráty. Loni to dopadlo dobře, letos naopak. Jest známo, že řada firem a to právě těch, jež se zúčastnily výroby, dostála svým závazkům s úplností, jaká jen byla při velkých ztrátách možna. To jsou obchodníci. Naproti tomu se proslýchá, že jiné firmy, nevýrobní, uchylují se vůči zahraničním závazkům k obraně, jež při bursovních hrách bývá považována za nejméně čestnou: namítají hazardnost podniku, »Spiel und Wette«, tedy nežalovatelnost. Dostává se nám zpráv, že tento způsob budí v zahraničí přímou konsternovanost a že reflex její nepříznivě padá na všechno naše podnikání tím spíše, že tu jde o firmy do jisté míry zahalené kouzlem národních fáborů. Vyžádali jsme si právnický rozbor tohoto případu, jenž budí tím více pozornost, že se týká podniku bývalého československého ministra obchodu.

Po nezdařených spekulačních obchodech s cukrem objevují se opět časté žaloby o doplacení podkrytých účtů a námitky z diferenčních obchodů proti nim. Je z toho mnoho zlé krve a rozhořčení právního i mravního.

Když se tvořil před více než sto léty rakouský občanský zákon, nebylo ovšem o diferenčních obchodech v bývalé monarchii ponětí a nemohlo se proto na podobné případy pomatenosti. Praktické bylo pouze prohlásiti závazky ze hry a sázky, pokud nebyly ihned splněny, za nežalovatelné.

Pod tato ustanovení z nedostatku jiného se vztahovaly v druhé polovici minulého století i případy diferenčního obchodu. Judikatura i literatura pokládaly s počátku za diferenční obchod, z něhož je žaloba nepřípustna, pouze takový obchod, kde srovnalou vůlí stran je vyloučeno žádati skutečné dodání a povinnost skutečně dodati a když místo toho bylo ujednáno, že má býti placen jen rozdíl dvou cen k určitému dni.

Do této úzké definice se ovšem spekulační a terminové obchody, které jsou velmi často, ba skoro vesměs obchody diferenčními, vtěsnati nedaly, a pružný bursovní život si pomohl sám. Bursovním zákonem z roku 1875 byla přímo námitka z diferenčního obchodu u bursovních soudů prohlášena za nepřípustnou a pak kupní a prodejní příkazy, které komitenti podpisují, zněly tak jakoby šlo o obchod se skutečným plněním. Proto aspoň v nejkřiklavějších případech bylo nutno zákonem z roku 1903 zakázati v Rakousku vůbec terminové obchody s obilím a mlýnskými výrobky.

Válečná a poválečná doba podporovala svými cenovými přesuny spekulaci všeho druhu a uvolnila bankovní a bursovní morálku, nevyjímajíc ani západních puritánských států. Kde ovšem byly měnové rozvraty větší, byla i větší bezuzdnost. Profesionálními spekulanty a členy bursy jsou vždy ti silnější, spekulující obecenstvo, na jehož zádech zasvěcenci vydělávají, jsou ti slabší, neznalí a důvěřiví, nekritičtí a omámení zevnějšími pohyby na burse a lákavými hesly. Proto se jevila potřeba chrániti hospodářsky slabší a pojem diferenčního obchodu se rozšiřoval. Nehledělo se jen k úmluvě (k bursovním příkazům) nýbrž stále šířeji i k okolnostem za kterých se obchod děje. Toto rozšiřování bylo tím mocnější, že již stará judikatura připouštěla ujednání o obchodě mlčky. V tomto směru se klade zvláště nyní po uzákonění III. novely k občan. zákonu důraz na úmysl stran, a judikatura se nyní ustálila na tom, že jde o diferenční obchod, jestliže úmysl jen jedné strany (komitenta) směřoval k dosažení rozdílového či kursovního zisku a jestliže tento úmysl byl anebo aspoň musil býti druhé straně znám. Na tuto známost se soudí právě z okolností. (Obyčejné spekulace na úvěr s nepatrnou úhradou, krátkodobé a časté spekulační prodeje a koupě, nedodávání koupených papírů a zboží, majetkové poměry a povolání takového spekulanta, připouštějí vesměs účinně námitku diferenčního obchodu a ve sporu záleží jen na tom, aby tyto skutkové okolnosti byly řádně zjitěny.)

Hle, přece jen banky, bankéři a bursiáni někdy na něco doplácejí, řekněte si a jste spokojeni nebo nespokojeni podle toho, jak jste morálně naladěni nebo v jakém poměru jste k těmto obchodům. Banky a bankéři hájí ovšem zásadu, že kdo spekuluje, je povinnen zaplatiti. K tomu se přidává skoro každý, kdo má ustálený a přísnější pojem o čestných závazcích, na nichž ovšem nemění ničeho jejich žalovatelnost nebo nežalovatelnost.

Leč předpoklady hodící se k logickému usuzování, nejsou v praksi tak čiré a schematické.

Se spekulantem spekuluje obyčejně na jeho záděch i jeho banka nebo bankéř. Ti potřebují více »slabých rukou«, aby na nich vydělaly jednou nahoru a podruhé dolů. Jen málo ústavů vede svou klientelu bez postranních úmyslů. Proti spoluspekulující patronanci je většina klientely úplně bezmocna, neboť jí chybí přehled a znalost trhu, jeho posic a zákulisí. Jen takovým patronancím sledujícím své určité cíle se stává, že se náhle objeví účty komitentů podkryté. Kdyby patronance postupovaly správně, žádaly by vždy včas doplnění úhrady na 20—30%ní krytí, a kdyby jí ihned nedostaly, exekvovaly by na burse. Jen zcela výjimečně jsou přesuny tak náhlé, že ani při řádném postupu se nelze uvarovati ztrát. — Patronance jest povinna podle zvyklostí a komisionářské smlouvy exekvovati ihned, jakmile se úhrada zmenší pod určité smluvené procento, aby uchránila dalších ztrát sebe i svého klienta. Neučiní-li tak a objeví-li se pak podkryté účty, nejen že odpovídá patronance za škodu svému klientu vzniklou nedodržením smlouvy komisionářské, ale zřejmě ztrácí svou výhodnou právní i mravní posici. Nejširší právní ochrana slabé klientely, jak se nyní praktikuje, je po smutných zkušenostech s různými emisními syndikáty (Voska, Nutra) a po neslýchaném okradení akcionářů akciemi již starých podniků (Bohemia, Pozemková, Moravsko-slezská banka, Brnostroje a pod.) i dále žádoucí, zejména když jsou nesvědomitými agenty zlákáni ke koupi pšenice nebo sádla v Chicagu úředníčkové, hokynáři a drobní neutiéři, kteří sotva vědí, jak vypadá namazaný krajíc máslem.

Na západních bursách jsou ovšem poměry trochu jiné. Je tam větší vědomí odpovědnosti bank a bankéřů i spekulantů a zhroucení spekulace, i když je časté, nemá vzhledem k bohatosti západních států takových hospodářských následků ani pro rodiny postižených ani pro celek jako u nás. Proti výstřelkům spekulace zakročuje se tam pouze hospodářsko-administrativními opatřeními, ale spekulace se proti důsledkům zvláštními zákony nechrání. Také zvyklost brání, aby banky a bankéři se touto námitkou chránili a zejména mezi západními bankéři se to považuje za hrubé porušení obchodní cti.

V této souvislosti se mluvilo i o nepřístupnosti námitky diferenčního obchodu v případě fy Heidler a spol. Námitka tato sice firmu a jejího majitele chrání před západními věřiteli v Československu, nikoli však jinde, a nechrání jí před mravní úhonou u západoevropských bankéřů. Nutno však přiznati, že ani dotyčná pařížská firma nemá plného nároku na rozhořčení, poněvadž sledujíc zřejmě své vlastní cíle při bursovní spekulaci, nekryla včas účet svého komitenta. Na spekulační účet své patronance není povinen dopláceti nikdo, zejména když zvolna postupující pokles na cukerních trzích zřejmě ukazoval, kam vývoj spěje, ale na druhé straně jest zajisté povinen každý zaplatit ztráty, pokud je sám zavinil, neboť důvodem nepsaného zákona jest poskytnouti u nás ochranu hospodářsky slabým a nikoli velkým firmám spekulujícím na mezinárodních trzích podle mezinárodních zvyklostí.

PSYCHOLOGIE

Robert Saudek (Londýn):

Čeští spisovatelé v zrcadle grafologie.

(VII. V. Vančura.)

Již počáteční dojem z rukopisu Vančurova, který je psán tupým a dosti poddajným pérem, je dojem těžkopádnosti a neobratnosti. Tvary písmen jsou neohrabané a neumělé, ať se již drží zjednodušených typů školní předlohy či používají také občas písmen tiskacích. Dojem tento sesiluje poměrně značná velikost písmen a jeho plošný ráz, který je důsledkem jednak silné vydutosti smyček a oválů, jednak značné tloušťky čar i t. zv. vlasových (které ovšem následkem postranního držení péra připadají na tahy vedené shora dolů). Ale i manýrovitý postranní tlak, který svým příliš monotónním střídáním ruší plastickou plošnost, zesiluje tento dojem tvarové nemohoucnosti.

A přece je písmo toto značně rychlé, velmi široké, vykazuje značnou měnivost v průběhu řádek, které mají s počátku tendenci stoupající, ale rovněž i jistou měnivost co do úhlu písma a částečně i velikost, jakož i značnou neurčitost způsobu vázání.

Tato částečná vratkost je však dostatečně vyvážena znaky opačnými, takže zde máme význačnou dominantu rozporu. Diakritická znaménka jsou psána téměř všude přesně nad písmenou, k níž patří, jakkoli jsou kladena značně vysoko; pokud se měnivosti polohy týče, shledáme se s většími rozdíly teprve tehdy, srovnáme-li počátek a konec řádek. Z toho však vyplývá, že tato měnivost je následkem stoupající rychlosti psacího výkonu; abstrahujeme-li tudíž od toho, shledáváme měnivost úhlu sklonu zcela normální. Totéž platí o proměnnosti i ostatních znaků, které přicházejí v úvahu, ba tlak je dokonce velmi pravidelný. Kromě toho vidíme silnou tendenci k určitosti v ostrém způsobu vázání, v levosměrných háčcích na konci slov a v zjednodušování tvarů písmen. Při této divergenci převládá však tendence k harmonii a stabilitě písma, jak svědčí další znaky: malé délkové rozdíly, žádné zdůrazňování počátečních písmen, naprostá jednoduchost bez vší okázalosti, jasné a harmonické rozvážení plochy a poměrná stejnoměrnost, pokud se týče poměru délek horních k délkám spodním. Přes to, že písmo je psáno rychle a zdánlivě stejnoměrně, přece se mu nedostává přirozeně impulsivního rytmu. Pisatel často dělí slova nepravopisně a v rozkolu k rytmu optickému a akustickému (s-pá-ti, buš-i-ti, vá-lce, nezas-taví atd.). Provedeme-li na základě tohoto seskupení všech znaků předložené ukázky příslušné psychologické závěry, obdržíme tento výsledek:

Pisatel je nátura poměrně primitivně organisovaná, malé duševní pružnosti a diferencovanosti. Má silnou a plastickou fantasii, myslí zcela v konkrétních představkách, ale není myšlenkově dost obratný a pohotový. Jeho vnímavost je omezená, má »dobré nervy«, není příliš citlivý. Ale v jeho cítění je mnoho elementárnosti, radosti ze života, naivnosti a nadšení arci poněkud hrmotného. Neboť si libuje v silných vjemech,

nechte jej spáti, řekl muž, který
stál na nádraží, proč bouřiti da rahve?
ať leží v hrabešku, je odolčlán a
spraví ho hati. Prata se nejastaní
pochod desáté výzvy, taho se válce
nezželí. Pah, jdětě si pro zranění, jež

představách a činech, miluje velká gesta a slova. Je v něm něco drsně zemitého a není tuze vybíravý ve výrazech. Tato obhroublost odpovídá robustnosti jeho cítění, poněvadž tolik přiléhá k drsnostem života, které opájejí jeho smysly. Pudovost dění, rub skutečnosti jej uchvacuje, takže se nestaví na stanovisko kritika či moralisty. Kritika vůbec není jeho silnou stránkou a proto ji neuplatňuje ani vůči sobě. Nehledí daleko v před a žije okamžiku. Ale to mu nikterak nevadí. Kypí duševním zdravím, má neochvějnou sebedůvěru, aniž je při tom domýšlivý. Tato duševní rovnováha má jeden svůj předpoklad v malé citlivosti, v »dobrých nervech«, které mnoho snesou, a v jeho bezstarostnosti. Neméně významno však je, že všechny své vnitřní impulsy plně a bezstarostně vyžije, neznaje duševních překážek ani dlouhého rozmýšlení. Odtud jeho duševní jas, bezstarostná otevřenost, poctivost a přímost, jakož i naprostá nenucenost chování. Je přirozeně také družný a hovorný až k mnohomluvnosti; třeba si však zvyknouti na jeho obhroublost a drsnost.

Tato bezprostřednost má však svůj vrub, ježto nabývá často rázu nespoutanosti, libovůle a nedůslednosti. Jsa založen smyslově a maje současně sklon k idealistickému pojímání, často si obojí plete, ježto nedovede nahraditi nedostatek bystrého, pronikavého postřehu důkladným promyšlením. A tak zůstává při neurčitém citovém pojetí, jež je jakousi směsí smyslového vzrušení a utopismu a je podrobeno nedůslednosti a náladovosti.

Přes to však, následkem své primitivnosti, tíhne k určitosti a jednostrannosti, v níž je mnoho šablonovitého. Příčinou toho, je nedostatečná přizpůsobivost jeho fantasie, která je sice velmi plastická, ale málo ohebná a nestačí tudíž potřebě okamžitého výrazu. Proto upadá i do manýrovanosti výrazu a snaží se nahraditi důrazem a opakováním, co mu chybí na bystrosti a pregnantnosti. Nikterak mu to však nevadí, ježto si toho neuvědomuje. Jsa obdařen tvořivým pudem, uplatňuje jej bez skrupulí s celou svou neomylnou sebejistotou a se všemi známkami svého naturelu: prostotou, mnohomluvnou upřímností, nespoutanou živelností a důrazem, jakýmsi neurčitým utopismem a značně naivním pathosem.

Jakkoli je však vnitřně neujasněný a proto nedůsledný, lze se na jeho výkon přece velmi spolehnouti. Je svědomitý, důkladný a houževnatý ve své práci, kterou koná s radostí a ne jako nemilou povinnost. Jeho duševní svěžest a spontánnost vylučuje ovšem každé pedantství, které je mu cizí. Stejně nezná však ani horečného napětí a spěchu, ježto není pobádán ani nemírnou touhou po slávě a úspěchu, ani vůlí k moci, ani vůbec dalekosáhlými cíly. Je skromný a soběstačný, jsa prostě spokojen se svým životem. A tak při vší jednostrannosti jeho ducha je v jeho bytosti cosi velkolepého: naivní, nepochybující síla, jež s naprostou sebedůvěrou a nenáročností uplatňuje svou hřivnu prostě proto, že musí.

DOBA A LIDÉ

E. A. Longen:

Ze dnů bohémy.

Rozkošné vzpomínky Carcovy na pařížskou bohému, které jsme nedávno otiskli, vzbudily přání, sebrati podobné vzpomínky také na bohému pražskou. Pan E. A. Longen, jeden z těch, kteří stáli u kolébky bouřlivých moderních výtvarných snah, zaslouží titul odborníka ve věcech bohémy, a je velmi povolaným autorem pro tuto stať. Dočtete se tu o mládí lidí dnes oficielních. Jde tu o bohému předválečnou. Rokem 1914 se počala i bohéma, jako tak mnoho jiného, měnit. Dnes již nelze říci, že by bylo ctižádostí mladého umělce býti bohémem.

I.

S malířem Otokarem Kubínem (nyní se z něho stal ve Francii O. Coubine) bydlil jsem nějaký čas. Ten drobný mužíček, čilý a pohyblivý jako myška, ironického úšklebku, měl mnoho podob, a nevěděl jsem dlouho, která je pravá.

Jednou jsem ho něčím urazil, když už ležel v posteli. Vstal, otevřel bednu, ve které měl uzamčeny věci, jež nesměl nikdo spatřit, vzal bibli a četl polohlasně a jednotvárně z bible až do rána. Nemluvil se mnou celý týden a počínal si po celou tu dobu jako filosof, jenž hloubá o věčnosti. Na konec se pustil do malování podivného obrazu: několik hrobů u nízké zdi, mezi hroby stojí jakési hrbaté, zakrslé chlapisko s motykou, hlava sedí na trupu jako tykev na pytli brambor; obličej jako u oběšence po šesti měsících. Na nebi ohromný oranžový měsíc jako lívanec.

Skončiv své hrozné dílo, Kubín poprvé promluvil:

»Vidíš, lidská hyena — hehe — chodí za noci na hřbitovy a vykopává mrtvoly.«

Díval se upřeně na mne a smál se strašlivě:

»Co říkáš té podobě?«

Pochopil jsem, že to mám být já. A Kubín hlaholil:

»Takhle vyhlížíš a nikoli tak, jak se domníváš. To je tvůj správný výraz, takový jsi ve své podstatě.«

Hle, pomsta malířova!

*

Někdy proměnil se Kubín v hromádku neštěstí někde v koutku na zemi. Sedě nehybně zpíval žalostně a táhle moravské písničky a brnkal na kytaru několik stejných akordů. Nevím už, kolik hodin tak vydržel. Nikdo na něho nesměl ani promluvit. Odpověděl ještě hroznějším kvílením. Když byl hotov se svým repertoárem, začal znovu od začátku. Odcházel jsem důstojně. Ale často, když jsem se vracel, byl jsem nucen vrátiti se ode dveří zpět, protože v bytě Kubín ještě skučel jako meluzína. Jednou jsem si postavil hlavu a řekl si, že vydržím tento srdcervoucí projev. Díval jsem se tři hodiny z okna do Stromovky. Tu Kubín ustal ve zpěvu, vstal, zaklepal mně na záda a pravil:

»Ty's mne pochopil. Pamatuj si, že všechno je marnost. Pojď, půjdeme do hospody. Vezmi můj zimník a zastav ho. Musíme se napít.«

*

Kubín k smrti rád maloval a kreslil slavného virtuosa na housle Paganiniho. Této zálibě, jež nabývala znenáhla podoby chorobné vášně, býval by obětoval všechno. Nesčíslněkrát vstal v noci, prohlížel si své Paganiny (byla jich celá armáda), opravoval je nebo kreslil nové.

Jednoho večera přivedl si domů návštěvu a již ve dveřích křičel:

»Mám model k Paganinimu. Pan virtuos na housle K. Podívej se na něho správně. Budu ho malovat, a za to bude pan K. u nás bydlit a stravovat se s námi.«

Kubínův Paganini podobal se pravému asi jako se podobá sýr mramoru. Kubín ustlal Paganinimu na zemi a od té chvíle počínal si tak, jako bych já byl vetřelec, který překáží panu Paganinimu.

Pan Paganini byl drzý a špinavý klacek. Ale Kubín věnoval mu všechnu lásku, kterou vzal mně.

»Paganini, nevšimej si ho a dělej, jako by tady ten protiva nebyl. Ty jsi můj Paganini — a on není k ničemu, hehe. Vůbec není k ničemu, hehe —«

Za týden omrzelo pana Paganiniho seděti modelem, protože prý má ze sezení zkažený žaludek, závratě, bolení hlavy a hučení v uších. Kubín přestal malovat, ale pan Paganini zůstal. Potom žádal Kubín, abych zapůjčil panu Paganinimu šaty, boty, klobouk a deštník, že se jde pan Paganini představit kapelníkovi do Národního divadla.

Toho dne pan Paganini strojil se neobyčejně pečlivě a dlouho do mého oděvu. Odešel v slavnostní náladě, a už jsme ho neuviděli. Poznali jsme jen, že se ještě jednou vrátil, když jsme nebyli doma, a odnesl zbytek šatstva a všechny naše obrazy, o nichž jsme prohlašovali, že jsou to naše nejlepší díla.

Kubín se proměnil rázem v zuřivého mstitele. Řval:

»Cením si svoje ukradené obrazy na dva tisíce korun. Pojďme na policii.«

Na policejním komisařství vystupoval Kubín jako slavný malíř, za jehož obrazy nabízejí sběratelé horentní ceny. Doma zničil část svých Paganinů a zbytek zavřel do tajuplné bedny. Téměř denně měnil se nyní Kubín ve známou hromádku neštěstí a lkal své žalné písně. Když ustal ve svém smutném počínání, zvolal:

»Bůh tě musí zatratit, Paganini!«

Po půl roce dostali jsme obsílku k soudu. Pan Paganini spáchal v Mnichově krádež, odseděl si tam trest a byl poslán postrkem do Prahy. Kubín udal, že si ukradené obrazy cení na tři tisíce korun. Virtuos na housle měl za obhájce nějakého virtuosa v advokacii. Ten se zastal vřele pana Paganiniho a vzal si přísně na mušku nás dva. Vylíčil, že ubohý muž stal se obětí našich intrik. Div že nenavrhl nějaký trest pro nás. Soudce pochyboval o umění pana Paganiniho, poukazuje na jeho pohostinské vystoupení v Mnichově. Obhájce odskočil a přinesl housle, a Paganini hrál před soudem. Nehrál špatně, ale dostal deset dní žaláře s jedním postem.

Tři dny nato položil Kubín šest nových obrazů na stůl a řekl:

»Nemám-li zase zpívat, jdi a prodej Kominíkovi tyto obrazy. Nerad se s nimi loučím, ale ať se za to máme dobře.«

Sebral jsem obrazy a také svých šest olejů a vyhledal jsem pana Kominíka, obchodníka obrazy v průchodu z Celetné ulice. Bylo osudné, že jsme byli průkopníky nových směrů. Když jsem plátna rozbalil, křičel pan Kominík tak, že se lidé stavěli u dveří krámku:

»Chcete mne zničit? Kdybych chtěl takové bláznivé věci prodávat, dají mne moji klienti zavřít do blázince. Odneste si to, mám ženu a rodinu, proboha vás prosím.«

Bojoval jsem s panem Kominíkem nerovný boj celou hodinu. Na konec vyplatil za každých šest olejových obrazů jeden zlatý třicet pět krejcarů, abych prý nešel domů s prázdnou. Přeslechnul jsem shovívavě poznámku páně Kominíkovu, že to vyhodí hned na půdu, aby to v krámě nestrašilo.

Kubín zajásal, jakmile jsem se bez obrazů objevil na prahu:

»Vidíš, prodal's! Výborně, hochu. Představuji si, že jsi za mé obrazy dostal jistě asi stodvacet zlatých.«

»Jeden zlatý třicet pět krejcarů.«

Kubín jen si položil ruku na srdce. Teprve v hospodě zahovořil:

»Jest-li dostal Paganini za ty ukradené obrazy také tak málo, pak byl opravdu nevinně odsouzen.«

*

Kubínovo srdce zahořelo občas sdílným přátelstvím k některému člověku. Chlubil se, že naráz pozná člověka, jeho povahu, cítění a smýšlení. Taková přátelství uzavíral Kubín bez rozmyslu. Stejně rychle zapomínal přátelství k starým druhům, kteří ho pojednou omrzeli. Bez důvodu.

Vydali jsme se s Kubínem do Italie. V kavárně »Union« rozevřel Kubín mapu evropského jízdního řádu, položil prst na krajní cíp italské země a prohlásil:

»Pojedeme až na špičku té talijánské boty.«

I odjeli jsme do Terstu, abychom se přeplavili po moři do Brindisi. Koupili jsme si lístky pro mezipalubí. Věděl jsem ze zkušenosti, že lodní kapitáni snaží se projevovati zájem o umění a umělce. Slíbil jsem Kubínovi, že kapitána vyhledám a požádám, aby nám laskavě dovolil cestovati druhou třídou, jež byla poloprázdná. Bohužel moře bylo rozbouřené a kapitán zdržoval se stále na velitelském můstku, kam jsem se za ním neodvážil. Řádilo sirocco. Procházeli jsme se drze po palubě druhé i první třídy. Kubín měl nové boty. Pravé americké s tvrdými boulemi na špičkách. Nedbal mnoho svého zevnějšku, ale kupoval si výhradně americkou obuv. Říkával: »Podle bot se pozná člověk.« Američan zdál se Kubínovi nejkrásnějším ty-

pem člověka. A pak zbožňoval jockeye, neboť byl přesvědčen o svém vzezření, že je jockeyské: nepatrná váha, subtilní konstrukce, vyhublá a oholená tvář.

Na zádi seděla společnost cestujících první třídy. Kubín procházel se tam vytrvale a pak mně sdělil rozechvěným hlasem:

»Pohleď, jak mne ti cizinci pozorují. Považují mne za Američana. Ano, mám nejkrásnější boty na lodi.«

Pak k nám přistoupil lodní kontrolor, jemuž jsme musili ukázati své lístky. V zápětí nás vybídnul, abychom šli, kam patříme.

Sestoupili jsme kvapně dolů, kde na bednách a nejrozmanitějších zavazadlech odpočívali příslušníci mezipalubí. Nebylo tam k hnutí, a zápach i dusno k zalknutí, ale Kubínovi se tam zalíbilo. Seznámil se s vousatým židovským obchodníčkem, který odjížděl z Německa do Jaffy; a o mne se už nestaral. Když jsem k večeru ho zavolal, že půjdu ke kapitánovi, odbyl mne chladně:

»Se shora nás vyhnali, nepolezu tam tedy nazpět. Dělej si, co chceš, já zůstanu tady s židem. Je to báječný člověk. Kašle na Evropu, jede do Palestýny. Jen tě žádám, abys před ním nic nezkazil. Představil jsem se mu jako americký jockey.«

U kapitána jsem nepochodil. Řekl n e a otočil se zády. Obrátil jsem se na vrchního kuchaře, u něhož jsem pro nás kupoval jídlo a nápoje. Slíbil, že nám pronajme dvě lůžka v oddělení pro kuchyňský personál za mírný poplatek. Spěchal jsem za Kubínem, ale nemohl jsem ho nikde nalézti. Za hodinu objevil jsem ho s jeho novým přítelem na palubě za komínem. Osopil se na mne:

»Nech mne a nikam mne netahej. Já zůstanu s židem za komínem. Je tady teplo a neprší sem.«

Povídali si příběhy z bible. Večer Kubín položil se vedle svého společníka jako syn vedle otce. Pochopil jsem, že ku sbratření národů je třeba bezmezné důvěry a otevřeného srdce. Syn Moravy a syn Palestýny spali svorně za komínem jako rodní bratři. Ráno jsem vyhledal ten exotický párek. Oba byli černí jako mouřenínové sazemi z komína a vzbudili neobyčejný rozruch na lodi, když sestupovali do mezipalubí, aby se umyli. Sám kapitán zadíval se za nimi a ušklíbnul se.

Kubín si mne nevšímal až do Brindisi, kde se dlouho loučil se svým přítelem, který ho pozval do Jaffy. Na nábřeží hodil prvnímu hotelnímu sluhovi zavazadla. Sluha se nás zmocnil a dovedl nás do nejdražšího hotelu, kde nocovali výhradně bohatí Angličani. Chtěl jsem utéci, když jsem slyšel cenu pokoje, ale Kubín nepovolil:

»Netrop ostudu. Považují nás za Amerikány. Nevídáno, že budeme spát jednu noc jako skuteční cizinci, kteří cestují pro plaisir. Pak si přitáhneme opasek a ušetříme to.«

Toho večera jsme se representovali jako skuteční Amerikáni. Na ulici Kubín rozhodil italským klukům hrst drobných, a již měl po svém boku vychrtlého Itala, který se nabídnul, že pana Angličana provede po Brindisi. Kubín s nadšením souhlasil:

»Nezkaž nic, jsme Angličani. To je tak na půl Amerikána. Najal jsem toho Taliána za pět lir denního platu. Je to nešťastný člověk. Před týdnem mu zemřela jediná sestra, kterou měl k zbláznění rád.«

Nový druh Kubínův, jenž měl nahraditi palestýnského cestovatele, byl jeden z přístavních povalovačů, majících namířeno na peníze cizinců. Kubín chválil si jeho přátelství, jež nás stálo velmi mnoho. Nazýval ho panem Makaronem.

Několik dnů jsme hledali v okolí Brindisi byt, protože nás pan Makaron vodil vytrvale na místa, kde nepronajímali žádné pokoje. Protože bylo nudno, koupil jsem si revolver. Vyjeli jsme sice s jedním revolverem z Prahy, ale ten daroval Kubín na lodi onomu židovi. Byt jsme konečně našli, bez přičinění pana Makarona. Jeden zahradník za městem uprázdnil pro nás za 15 lir měsíčně místnost, v níž až do té doby bohužel choval vepře. Nebylo to příliš důstojné, ale Kubínovi se nějak podařilo zachránit naši vážnost před panem Makaronem.

Toho večera, kdy jsme se nastěhovali, vysypal jsem k vůli přehledu na stůl celé naše jmění: dvaadvacet lir a několik soldů. To znamenalo, že to byl předvečer trapných událostí. Kubína pudila jeho povaha, aby hledal viníka, a nalezl ho ve mně. V delších větách mi vyčítal, že jsem koupil revolver. Dovolil jsem si připomenouti Kubínovi, že daroval podobnou zbraň svému židovskému kamarádovi, a že ho přátelství s Makaronem tak zaslepilo, že jsme vyhazovali peníze jako skuteční Angličani. Kubín se zasmušil a řekl:

»Závidíš mně, že se dovedu sblížit s člověkem.«

A nemluvil se mnou. Malovali jsme každý sám v okolí, a když jsme se náhodou doma setkali, uvítal mne Kubín svým zpěvem. Nudil se bez pana Makarona. Poprvé asi zněly na tom pobřeží moravské písně.

Za několik dnů objevil se u nás k večeru pan Makaron. Přišel ve společnosti čtyř podezřelých chlapíků a představil je jako své příbuzné. Kubín jásal:

»Al right. Makaron wery good kamarad.«

Bůh ví jak to svedl, ale Makaron pořád ještě věřil, že má co dělat s bohatým Angličanem. Tato iluse byla by se Kubínovi málem špatně vyplatila. Podíval jsem se do očí pana Makarona a shledal jsem, že přišel rozhodný den.

Sebral jsem kus lepenky, nakreslil na ní terč a šel za domek. Tam jsem provrtával terč kulemi. Po několika výstřelech vystrčil Kubín hlavu přes zeď a volal:

»Neblázni. Makaroni jsou úplně vyjeveni.«

Vystřelil jsem ještě jednou a Kubín zmizel. Ještě asi deset ran, a pak jsem se vrátil do našeho obydlí, avšak Makaroni i s Kubínem byli pryč. Náš domácí mně řekl, že šli na hřbitov k hrobu sestry pana Makarona. Stmívalo se kvapem. Kdo zná hřbitov v Brindisi, pochopí moje obavy. Přesvědčení Makaronů, že signor Kubín oplývá bohatstvím, bylo krajně nebezpečné. Pustil jsem se za nimi kvapem. Dohonil jsem je právě, když odbočili se silnice na cestu na hřbitov, který leží na kopci docela stranou města a zahrad. Tam by se byl Kubín nikdy pomoci nedovolal. Hřbitov je nesmírně veliký a nápadný množstvím hrobů cizinců, kteří v Brindisi naposledy vydechli. Kubín se rozkřikl:

»Proč za námi lezeš? Pamatuj si, že se neznáme.«

Přendal jsem před zraky Makaronů revolver do pobočních kapsy kabátu, nepouštěje jej z ruky. Pak jsem pokynul pánům Makaronům, aby kráčeli přede mnou. Chlapíci se kabonili, a bylo zřejmo, že mne neradi vidí. Kubín šel se svým kamarádem první. Ostatní činili nenápadné pokusy dostat se za mne. Byla to směšná pouť. Pan Makaron hledal po celém hřbitově hrob své sestry, jež před několika týdny zemřela, a nemohl ho nalézti. Konečně po dlouhém hledání svalil se u jednoho hrobu a rozplakal se usedavě. Setmělo se načisto. Chlapíci se rozlézali mezi hroby, a neměl jsem je už tak na očích. Na štěstí i Kubínovi začalo býti na hřbitově nevolno. Obrátil se pojednou na mne, že půjdeme domů. Vykřikl jsem na pány Makarony, aby táhli po svých a hezky před námi. Vytáhl jsem revolver. Makaroni pochopili. Za chvíli jsme byli ze hřbitova a na silnici. Makaroni opustili nás bez pozdravu. Zmizeli ve tmě, jen jsme slyšeli, jak nám nadávají. Kubín přemýšlel a potom pravil:

»Ano, jsem hovado. Zklamal jsem se v Makaronovi, odpusť.«

•

Kubín spoléhal v cizině vždy na kamarády. Bylo to dost problematické, neboť nedařilo se malířům valně doma v Čechách, neřku-li v cizině. Těžko se tam prodávaly obrazy. Ponejvíce jsme obchodovali přebytečným šatstvem a podobnými potřebami, jakmile nás přepadla nouze. Obrazy byly posílány do vlasti k prodeji obyčejně v poslední okamžik. Pak přicházela trapná doba nesnesitelného očekávání. Kubín proměnil se v nejubožejší hromádku neštěstí a zpíval celé dny. Někdy nebylo ani na chleba.

V Amsterodamě, kam přijel Kubín za malířem F. Feiglem, žije už od Rembrandtových dob nadbytek malířů. Proto není mezi nimi o bídu nouze. Feigl měl schopnost prodávat obrazy i v cizině, ale v Amsterodamě konec konců už nevěděl kudy kam. Nastalo opět známé období krutého nedostatku. Kubín seděl před postelí a zpíval své písně. Feigl maloval podle zrcadla nad umývadlem autoportrait. Nazval jej: »Hlad.« — Obraz mohl se nazývati právě tak dobře »Beduin« nebo »Žid s plnovousem«. Při malování autoportraitu napadlo Feigla, aby namaloval na prodej malý obrázek psíka, kterému sedí moucha na čumáčku. Za pár hodin bylo prodejné dílo stvořeno. Kubín zůstával pesimistou:

»Nevěřím, že ti někdo v Amsterodamě koupí psíka s masařkou.«

Feigl naproti tomu byl optimistou. Vzal mlčky psíka s mouchou a odešel. Vrátil se bez obrazu a nesl pytel sucharů. Chroupal je plnými ústy a vysvětloval Kubínovi:

»Pejska s masařkou jsem prodal jednomu starému vetešníkovi a dostal jsem objednávku kočičky s vosou. Peněz jsem sice vyzískal málo, ale stačily na tyto suchary, jež jsou poměrně mnohem chutnější a levnější než chleba. Pojď se podívat na mého psíka ve výkladu u vetešníka.«

Přátelé nacpali si do kapes suchary a procházeli se amsterodamskými uličkami, pojídajíce své zásoby. Také se zastavili před vetešnickým krámkem. Kubín řekl:

»Víš, není tak špatný ten tvůj psík, ale chleba by mně byl milejší než tvoje suchary.«

U nároží s plakáty pojednou Kubín vyplivnul suchar z úst a vzkřikl. Feigl sledoval jeho pohled a uviděl všechno.

Na nároží visel obrovský plakát, na němž byl namalován veliký suchar, na který skákali tři buldoci. Suchar s touž značkou, jako měly suchary, které Feigl koupil. Plakát byl opatřen nápisem: »Nám, psům, chutná nejlépe náš psí suchar.« Jedli tedy psí suchary. Kubín byl roztrpčen jako nikdy v životě. Pak prosil Feigla, aby ho doprovodil do nemocnice, že si tam dá vypumpovat žaludek. Feigl tvrdil, že přes všechny plakáty suchary jsou chutné a výživné. A chroupal je dále. Kubín nebyl k utišení. V mansardě hotelu zalezl do postele a zavzlykal:

»Jsem na tom hůře, než pes. Ani těch psích sucharů nemohu žrát.« (Po moravsku vysloveno.)

*

Kubín neměl rád místa, kde se mu vedlo špatně. Jakmile se změnila situace peněžní zásilkou za prodané obrazy z Brna, a Kubín se pořádně najedl a napil, neměl v Amsterodamě stání a vyčítal Feiglovi, jako by byl Feigl tvůrcem města:

»To není žádné město, ten tvůj smradlavý Amsterodam. Chtěl bych malovat, tady však nemohu. Přestaň s tím malováním pejsků a kočiček, beztak je už v každé ulici půl tuctu těch exemplářů, a pojedeme ven. Najmeme si někde venku na průplavu loď a budeme v ní bydlet.«

Feigl uposlechl a opustil s Kubínem Amsterodam, ačkoliv tu prodával své pejsky a kočičky s masařkami a vosami. Několik hodin vlakem za Amsterodamem stali se Kubín s Feiglem nájemci menší lodě na průplavu. Loď měla z poloviny palubu a druhou půli zabírala bouda, v níž bydlili. Kubín byl nadšen:

»Zde zůstaneme celý rok. Miluji hrozně větrné mlýny, průplavy a lodě. A námořníky a rybáře zbožňuji. Jsou to dělníci moře.«

Kubín proměnil se v rybáře a námořníka. Myl palubu, kouřil z holandské dýmky, chodil ze široka, odplivoval statně a maloval výhradně lodě a lodníky. Jeho záliba v lodním životě vzala záhy za své. Byl již pozdní podzim a nastaly deštivé dny a chladné noci. Ve dne nemohla malířská dvojice opustit lodní boudu a v noci nemohla spát pro nesnesitelnou zimu. Za té psoty zpíval Kubín své písničky ve dne i v noci s tou změnou, že ve dne seděl ve dveřích boudy, dívaje se přes palubu v deštivou krajinu, a v noci chodil po kajutě, dupaje vší silou, aby si zahřál nohy. Za jedné mrazivé noci Kubín vzbudil Feigla, který si ovazoval na noc hlavu ručníky, aby neslyšel kvílení a dupání Kubínovo, a žádal Feigla, aby okamžitě vstal a doprovodil ho na nejbližší železniční stanici:

»Odjíždím z této hanebné země. Pojedu příštím rychlíkem rovnou do Paříže, kde mohu bydlet u přítele sochaře Španiela. Chceš-li, můžeš jeti s sebou.«

Feigl se bál zůstati sám na lodi v průplavu. Téže noci a za bouřlivého lijáku putovaly dvě postavy českých malířů, obtíženy zavazadly, přes spoustu průplavů a kanálů k vzdálené železniční stanici. Na nádraží musili sedět až do rána na nástupišti, promočeni na kůži a utrmáceni k smrti. Kubín drkotal zuby, avšak tvářil se spokojeně:

»Jsem šťasten, že odjedeme do Paříže. Nikdy ti nezapomenu, že jsi mne neopustil.«

A tak se jelo. V Paříži před nádražím podal Kubín rychle Feiglovi ruku a rozpačitě pronesl:

»Měj se dobře, pojedu k Španielovi. Děkuji ti za doprovod, a můžeš mne někdy navštívit. Napiš si adresu.«

Pak odcupital k drožce a zmizel užaslému Feiglovi, jenž stál opuštěn a bez peněz.

Feiglovi bylo zakoušeti v Paříži zlých dnů. Psíky a kočičky málokdo koupil. Posílal obrazy do Prahy a pak očekával o hladu peníze. Při tom namaloval několik autoportraitů. Kubína nespatřil celý měsíc a nechtěl ho ani hledat. Jednou z rána obdržel Feigl větší obnos za prodané obrazy. Nasnídav se do syta, zatoužil promluviti s Kubínem. Vyhledal adresu sochaře Španiela.

Kubín přišel otevřít, přepásán zástěrou, na boso, s vysoukanými rukávy, a mrzutě Feigla přivítal:

»To jsi ty? Nu, můžeš jít dál, protože je Španiel v kavárně. Odpusť, že se ti nemohu věnovat, ale musím z rána uklízet. Za to mne Španiel u sebe nechává zdarma bydlet.«

Kubín se proměnil v pečlivou hospodyni. Nosil obědy z nedaleké kuchyně, myl podlahu, utíral prach, pral prádlo a vynášel popel, aby mohl bezplatně bydlet v malé předsíni. Vážil si Španiela nesmírně, protože se Španiel dovedl udržeti v Paříži, nejsa odkázán na svou vlast, a bál se ho jako přísného otce. S Feiglem mnoho nemluvil a jen upozorňoval:

»Nesmíš mne dlouho zdržovat. Španiel by se zlobil, kdyby mne překvapil, že jsem ještě neudělal pořádek. A pak si zakázal výslovně, abych si vodil domů známé. Představ si, že nesmím ani zpívat moravské písničky. Španiel je nervosní, pracuje a nesnese hluk.«

Feigl chtěl viděti Kubínovy obrazy. Kubín se rozčilil:

»Jak mohu malovat, když mám plné ruce práce s domácností? Jen co se zaučím hospodařit, začnu pracovat. Ale za-

plat pánbů, hlad už neznám. Teď už raděj běž, Španiel se co nevidět vrátí. Měl bych z toho mrzutost, že jsi u nás byl.«

*

V Brindisi jsme prodělávali s Kubínem také psí dny. Mizerie donutila mne, abych se dopouštěl v noci polního pychu. Kradl jsem fíky, melouny, hrozny vína a pomeranče, abychom měli něco k chlebu, jediné naší potravě. Kubín četl v té době pilně bibli a každého večera mne zrazoval, abych nechodil krást ovoce, že druhého dne dostaneme určitě peníze. Když konečně po dvou únavně dlouhých týdnech byly nám doručeny větší obnosy z vlasti, Kubín jásal:

»Snášel jsem trpělivě všechno utrpení jako Job a důvěřoval jsem ve spravedlnost. Teď odjedeme do Neapole.«

V Neapoli jsme si vynahradili strádání v Brindisi. Kubín se proměnil v lehkomyslného marnotratníka. Navštěvovali jsme varietní podnik »Margaritte«, všechny elegantní noční místnosti i přístavní krčmy, malovali jsme Italky a bavili se s nimi. Kubín se cítil nejšťastnějším člověkem na světě a přísahal denně, že chce v Neapoli zemřít. Také se chtěl oženiti s jednou prodavačkou obchodního domu z »Via di Roma«. Byli jsme pozváni do rodiny, a Kubín koupil svojí italské nevěstě pozlacený náramek a hedvábnou blůzu. Za dva dny po té rodinné slavnosti byli jsme na suchu. Několik známých ve vlasti odřeklo koupi obrazů. Známé období nouze přišlo na nás neúprosně. Telegrafoval jsem svému otci, jenž se před tím zřekl podporovati mne, aby mně půjčil peníze, že je vrátím. Telegrafoval jsem denně dvakrát, ale otec neodpovídal. Kubín přestal hvízdat veselé italské kuplety a pobroukával opět své písně z Moravy. Tvrdil:

»Z téhle psoty živí se neprobereme. Nemáme, na koho bychom se obrátili. Tvůj otec přeje si tvé smrti a patrně i mé. Nuže, zemřeme v Neapoli.«

Požádal jsem Kubína, aby napsal mému otci, vysvětlil mu situaci a vypůjčil si peníze od mého otce sám pro sebe.

»Jak vyhlíží tvůj otec?« ptal se Kubín. »Nakresli ho. Musím ho aspoň poněkud znát, mám-li mu psát o peníze.«

Nakreslil jsem hlavu svého otce tuší na kus lepenky. Kubín se na to vážně zahleděl a řekl: »Věřím, že jsi vystihnul podobu.« Postavil kresbu před sebe na stůl a napsal mému otci dlouhý dopis, propletený nesčetnými omluvami. Po odeslání dopisu jsme počali doufat v nový život. Kubín každého jitra klaněl se kresbě a říkával:

»Dobré jitro, pane doktore. Prosím vás pěkně, pošlete nám pět set lir telegraficky. Jste naše jediná naděje, vážený pane doktore. Nepošlete-li peníze, máte na svědomí životy dvou malířů. Chápu, že vám na vašem synovi pranic nezáleží, neboť zradil vaši rodinnou tradici, ale nesmíte obtížiti své svědomí smrtí cizího člověka, jenž si vás váží a ctí vaše názory.«

Čtvrtého dne bylo nám nejhůře. Dopustil jsem se krádeže pomerančů v klášterní zahradě. Pak jsme se zavřeli v pokoji a vrhli jsme se na vonící ovoce jako hladová zvěř, netušíce, jaké přírodní šalbě jsme padli za obět. Pomeranče byly plané. Strašlivě hořké a tak kyselé, že jsme si hodinu vyplachovali ústa. Kubína přemohla zuřivost. Vyházel pomeranče z okna na ulici bez ohledu, zasáhne-li některého chodce, a uchopiv nůž vrhl se na kresbu mého otce, kterou jednou ranou probodl. Pak vyhodil mé dílo z okna. Lepenka padla dole na zeď klášterní zahrady kresbou vzhůru tak, že otcova tvář hleděla na nás, kdykoliv jsme vyhlédli z okna.

Následujícího jitra bylo Kubínovi doručeno telegraficky pět set lir od mého otce. Kubín nečekal, až poštovní posel odejde, nýbrž hned běžel k oknu a křičel dolů:

»Odpusťte mně, pane doktore, moje přenáhlení, jež způsobily ohavné pomeranče. Jste nejšlechetnější muž na světě, a plně chápu vaše trápení s vaším synem. Ještě dnes odjíždím do Boskovic, odkud vám zašlu polovinu svého dluhu, protože za vašeho syna dluhy neplatím. Uctivé díky, pane doktore.«

*

V době, kdy byla ustanovena skupina výtvarníků »Osma« (E. Filla, O. Kubín, A. Procházka, F. Feigl, M. Horb, B. Kubišta, W. Nowak, já), bydlil jsem na Letné s malířem Václavem Špálou. Většina schůzek »Osmy« odbývala se v našem bytě. Já a Feigl jsme chtěli, aby byl Špála přijat do skupiny, neboť jsme byli nadšeni jeho nadáním, ale ostatní postavili se proti tomu. Jakmile se počalo hovořiti o akcích skupiny »Osmy«, poručil Filla Špálovi: »Špálo, běž za dveře.« A dobrák Špála poslechl a seděl tak dlouho za dveřmi na schodech, až jsme ho zavolali zpět.

Jednalo se o první výstavu. Požádali jsme pana Topiče, aby nám propůjčil své výstavní místnosti. Pan Topič žádného z nás neznal a obávaje se, aby nepoškodil reputaci svého závodu, poslal k nám svého uměleckého poradce malíře Šimůnka, jenž vyrábí líbivé ilustrace. Rozestavili jsme část našich obrazů v pokoji a očekávali pana Šimůnka netrpělivě jako peněžního listonoše.

Přišel. Spatřiv naše obrazy, sáhl si na čelo gestem člověka, jehož očekává nebezpečná a namahavá práce. Po představení a přivítání vyzval Filla Špálu, aby odešel. Špála změřil si pana Šimůnka zamračeným pohledem a zmizel za dveřmi. Pan Šimůnek prohlížel si obrazy s velikým zájmem laika, jenž poprvé vidí moderní malbu. Choval se velmi distingovaně, občas se usmíval, trpělivě naslouchal Fillovým výkladům o moderním malířství a stíral si pot s lysiny. Prohlásil, že podá panu Topičovi podrobný referát o své návštěvě a poroučel se. Nesdělil nám, jakým dojmem naše obrazy na něho zapůsobily. Vůbec neřekl nic. Pouze pokyvoval hlavou jako porcelánová figurka. Po jeho odchodu jsme hádali, jaký posudek podá panu Topičovi. Byli jsme přesvědčeni, že doporučí nás do přízně páně Topičovy, neboť by nám byl řekl do tváří, že podobné obrazy nelze vystavovati u pana Topiče. Tu vstoupil Špála, na kterého jsme ve vzrušení zapomněli, a pravil rozhorleně:

»Pana Šimůnka jste měli poslat za dveře a ne mne. Jak vstoupil a podíval se na vaše obrazy, hned jsem poznal, že rozumí modernímu malířství jako koza petrželi.«

Za tři dny jsme obdrželi zápornou odpověď, a první výstava »Osmy« stěhovala se do obchodních místností v Královdvorské ulici.

*

Namaloval jsem veliký portrait Špálův. Filla a Procházka rozesmáli se strašlivě v přítomnosti Špálově, když obraz spatřili. Procházka řekl, zajíkaje se smíchy:

»Takovou energii Špála nemá, jakou jsi vložil do jeho výrazu. To je nějaký člověk silné vůle, ale nikdy Špála.«

Za nedlouho našel jsem na stole sešit, který tam Špála nechal ležet. Byl to Špálův deník. Na otevřené stránce jsem četl:

»Filla a Procházka smáli se mému portraitu. Procházka jako král prohlásil, že nemám žádnou energii a silnou vůli. Považuje mne za slabocha, rovněž Filla. Dokážu, že to není pravda — neboť mám velikou energii a silnou vůli státi se dobrým malířem — — —«

*

Malíř A. Procházka vyznamenával se klidem. Chodil zvolna s pažema přikrčenýma a rukama v ohbí spuštěnýma, jako by spočívaly na lenochu trůnu. V jedné letenské hospodě vznikla jednou ukrutná rvačka. Vzdálili jsme se kvapně. Najednou už venku prohodil Procházka suše:

»Zapomněl jsem si v lokále klobouk.«

A ubíral se pomalu a vznešeně rojem rváčů do lokálu, kde visel jeho tvrdý klobouk, který očistil a nasadil na hlavu. Pak se klidně vracel, jak přišel. Žádný z rváčů neopovážil se o Procházku ani zavaditi. Prošel pranicí jako král. Od té doby měl přezdívku »král«.

VĚDA A PRÁCE

Václav Koenig:

Bude každý z nás míti letadlo?

Ještě nikdy nebyl snad zájem nejširších vrstev všech národů tak blízký aviatice, jako právě v posledních měsících a nikdy dosud nebylo také tolik plánů, podniků, fantasií a i nenadále dosažených úspěchů. Jsme v roce oceánských přeletů, a tu právě je možno oddávati se snům více nebo méně pravděpodobným. A mnohý snad se již dnes táže, je-li vůbec možna či nemožna nebo do jaké budoucnosti nutno zařaditi představu o podobném rozmachu letectví, jaký dnes prožívá, zejména na západě, předchůdce aeroplánu, — automobil. Míti automobil patří v některých částech světa k životní potřebě kulturního člověka, míti automobil je snem každého téměř mladého muže v kultivovanějších zemích starého světa. A zdá se, že ani zde není daleka doba, kdy každý průměrně vydělávající člověk bude moci užívat výhod, které přináší automobilismus. Je takový vývoj možný, pokud jde o letectví?

Zase otázka, na kterou může se dáti stejně neurčitá odpověď, jako na každou otázku, která se týká letecké budoucnosti, neboť ve vývoji letectví nebylo ještě řečeno tak definitivní slovo jako ve vývoji automobilismu a nevíme, kdy bude řečeno. Zásadně ovšem může se odpověděti: ano, takový rozvoj je možný za těch a za těch předpokladů. A co může býti základním předpokladem? Aby letadlo bylo laciným, tak rentabilním a tak spolehlivým dopravním prostředkem, aby těmito výhodami proklestilo si samo cestu k největšímu rozšíření. Odpovídá dnes moderní letadlo těmto požadavkům? Můžeme říci, že až dosud ne nebo velmi málo. Pořizovací náklad na letadlo je veliký, rozhodně větší než u automobilu, ačkoli i zde se může připustit, že obrovská výroba seriová mohla by přispěti ke zlevnění letadla. Konečně ani dnes, kdy pořizovací náklad letadla zdražuje již před jeho prvním užitím jeho provoz, nebyla by nakonec pořizovací cena tohoto dopravního prostředku taková, aby hrála hlavní úlohu v otázce, je-li doprava letadlem laciná čili nic. Konec konců rozdíl v ceně dobrého sportovního vozu s poměrně silným motorem a dobrého sportovního letadla není ani tak veliký, aby sám o sobě byl závadou v rozšíření na příklad sportovního letectví. Sportovní letadlo není co do pořizovacího nákladu tak příliš drahé, a náklad na jeho opatření nepřesahuje možnosti oněch vrstev, které se věnují na příklad tak zvanému gentleman-driverství v automobilismu. Naše Avia může na příklad dodati sportovní letadlo onoho typu, se kterým létal nebožtík dr. Lhota a které dobylo všech těch známých zahraničních vítězství, stejně jako právě nedávno prvních světových rekordů lehkých letadel, snad již za 80 tisíc, což není částka přílišná. V Americe má svá letadla již velmi mnoho soukromníků. V Anglii se v poslední době rozšiřuje amatérské sportovní letectví v poslední době tak značnou měrou, hlavně prostřednictvím skupin zájemníků, kteří korporativně je provozují. U nás mají letadla zatím dva soukromníci, a kromě toho naše Aerokluby také získaly vlastní letadla, na kterých školí nebo budou školiti své klubovní piloty; prvenství mezi nimi má Západočeský Aeroklub v Plzni, který je nesporně nejčilejším naším leteckým klubem. Avšak letadla ta byla získána za zcela zvláštních podmínek, a proto nelze je dosti dobře zařazovati do této úvahy. Tedy letadlo samo o sobě není soukromníku nebo skupině soukromníků věcí nedosažitelnou, ač zásadně zůstává v platnosti, že dosud a zajisté na dlouho je vyhraženo jen lidem kapitálově silným nebo skupinám zájemců a že silnější letadla jsou nesporně podstatně dražší automobilu.

Nejvlastnější překážkou hromadného rozšíření letectví však je sám živel, ve kterém se letadlo pohybuje. K překonání tíže zemské v elementu tak řídkém, jako vzduch, je především třeba značného rozměru tak zvaných nosných ploch a poměrně značné motorické síly. Při tom však při těchto poměrně velkých rozměrech letadla je zároveň odpor vzdušný při pohybu tak veliký, že zkonsumuje pro sebe také značnou část energie a tím zdražuje provoz. Drahý provoz je jednou z dalších složek, které v dnešním stavu letectví zdražují létání. Pro moderní vojenská letadla užívá se dnes většinou motorů o 450 HP, někdy i několika na jednom letadle. To je obrovská energie, při které se ovšem dosáhne praktické rychlosti, která daleko a daleko předčí praktickou rychlost kteréhokoli jiného dopravního prostředku, ale zároveň činí provoz letadla velmi drahým a proto omezuje jeho užití na ty případy, kdy dražší provoz je zaplacen výhodou vyplývající z této rychlosti. To je další omezení praktického rozšíření letectví. Ale zase ani zde nemusí jíti nákladnost provozu do mezí přílišných. Nynější letectví vyvinulo se z letectví válečného, kdy otázka hospodárnosti hrála úlohu podružnou. Na letectví se žádal určitý výkon a nehledělo se na to, co takový výkon stojí. V této linii pokračovalo letectví v celku i v letech poválečných a poměrně pozdě, to jest již v době, kdy začalo sloužit také dopravnictví, začalo si všímat hospodárnosti a v budoucnosti bude si jí všímati jistě mnohem více. Někde byly dosaženy co do hospodárnosti výsledky velmi zajímavé, a je potěšující, že je to právě československé letadlo, které se umístilo loni na prvém místě v závodu hospodárných letadel ve Francii a dobylo italské ceny definitivně ve dvou závodech, při kterých se také hodnotila hospodárnost provozu. A tu právě nedávno zjistilo se o témže letadle, zmíněné již sportovní Avii, několik zajímavých údajů, které svědčí, že alespoň u slabších strojů nemusí býti provoz letadla dražší než u automobilu se strojem poměrně silným, přece však nedosahujícího takové praktické rychlosti jako letadlo. Bylo to při světovém rekordu kapitána Hamšíka, který uletěl na Avii BH 10 s motorem Walter 60 HP 1400 km přibližně za 10½ hodiny průměrnou rychlostí 132 km za hod. Při tom bylo zjištěno, že při tomto letu spotřeboval kapitán Hamšík 9·7 kg benzinu na 100 km. To je spotřeba, která se již velmi blíží spotřebě automobilu, jež se odhaduje průměrně na 8—10 litrů na 100 km, aniž ovšem lze autem dosáhnouti praktické cestovní rychlosti 132

kilometrů na tak dlouhou dobu a vzdálenost. Odstraniti rozdíl mezi kilogramy a litry není věc nepřekročitelná a při hospodárném letu (zde šlo přec o rekord) snad ani provoz takového letadla nemusí býti dražší. Ostatně nedávno prošla novinami zpráva, že jedna německá továrna pracuje na výrobě letadel, která svým pořizovacím nákladem i provozem nebudou dražší než automobil, a je zcela možné, že se tohoto výsledku dosáhne. V jiné naší letecké továrně pracuje se také na letadle, o kterém jeho konstruktér tvrdí, že jeho dodávková cena při seriové výrobě nebude přesahovati 100.000 Kč, a že k provozu letadla při cestovní rychlosti 120 km za hodinu nebude spotřeba benzinu přesahovati 10 litrů na 100 km při dopravě 4 cestujících.

První dvě příčiny, bránící širokému rozšíření letectví nejsou tedy neodstranitelné, avšak věc je v tom, že nelze se na ně dívati na každou zvlášť, nýbrž spolu se všemi okolnostmi, které spadají v úvahu při provozování letectví, a ty se právě neomezují jen na tyto dvě složky. Zmíněné již namáhání letadla při letu způsobuje, že životní trvání letadla je mnohem kratší než životní trvání automobilu, čili opotřebování letadla, a to nejen draku, ale i motoru je tak veliké, že tvoří nejdůležitější složku v otázce nákladnosti letectví. Podle naší prakse má jíti letadlo do generální opravy zpravidla po 150 hodinách letu. A nejen to, letadlo vyžaduje stálého odborného ošetřování, před každým letem důkladné prohlídky, která při poměrné složitosti letadla vyžaduje nejen péče, ale i času, což všechno znamená další zvýšení výloh. Zde už je mnohem méně vyhlídek na to, že rozvoj techniky zredukuje tuto závažnou složku na minimum takové, jako je ošetření automobilu, kde stav každé součástky celého vozidla není takovou závažnou podmínkou bezpečnosti, jako je tomu u letadla. V dnešním stavu letectví lze říci, že právě toto rychlé opotřebování stroje a nutnost stálého odborného ošetřování je největší překážkou pro rozšíření letectví.

Uvedli jsme zde hlavní příčiny, které jsou s to brzditi vážně pronikání letectví do řad soukromníků. Můžeme však připustiti, že všechny tyto věci jsou věcí technického vývoje a případně organisace, které mohou v době poměrně krátké všechny nevýhody letectví, jež jsme zde uvedli, odstraniti nebo omeziti. Postavme se tedy na stanovisko, že tento předpoklad se splní, že letadlo nebude nejen svým opatřovacím a amortisačním nákladem i provozem dražší, nýbrž naopak i lacinější než automobil, jak se z části soudí i v odborných leteckých místech. A tu, díváme-li se na rozvoj letectví s tohoto stanoviska, musíme se otázati, jakým účelům bude pak letectví sloužiti a kdo ho bude moci tedy užívati. Na první pohled otvírala by se zde skvělá perspektiva — pak by přec bylo letadlo dostupné každému, komu je dostupný automobil, a ideál létajícího lidstva byl by splněn. Při podrobnější úvaze však shledáme, že ani pak není věc prostá, jak by se zdálo. Nejprve: s letadlem nelze létati všude. Pro start a přistání letadla je třeba především velké volné plochy, jejíž rozsah musí býti ovšem tím větší, čím živější je provoz. Kde se najdou takové plochy v nynějších lidských městech? Představme si, dejme tomu, že by každý stý obyvatel milionového města měl letadlo, čili že by takové město mělo 10.000 letadel. Taková situace mohla by býti na příklad v Praze v době, kdyby se dosáhlo vytčeného námi stavu letectví. Kde by se hangarovalo těchto deset tisíc obrovských ptáků, i kdybychom počítali, že by rozpětí letadel nebylo větší než 6 metrů? Pro provoz letadel a pro jejich hangarování bylo by za této situace třeba nejméně desíti obrovských letišť s obrovskými hangárovými objekty někde daleko od středu města. A kam by ta letadla létala? Pro městskou dopravu se naprosto nehodí. Nemůže se přece přistávati na Karlově náměstí nebo na musejní rampě. I kdybychom si představili nejradikálnější přebudování měst, nemůžeme si představiti, že by se z dnešních lidských středisek vyvinula tak organisovaná sídliště, aby v jednotlivých dopravních uzlech opatřily se celé kilometrové volné plochy pro přistávání a odlétávání letadel, která by v každém případě mohla sloužit nanejvýš rychlému styku mezi dvěma takovými body. Představme si dále, jak hrozně nesnadný by byl úkol organisovati vzdušný dopravní ruch tak, aby byl bezpečný — úkol, který přesahuje hranice fantasie, vzpomeneme-li si už jen na to, že podle americké statistiky bylo od roku 1919 ve Spojených státech usmrceno automobily více lidí, než padlo amerických vojáků za světové války, a že za tu dobu policie zaznamenala tři a půl milionu zraněných při automobilových nehodách. Představme si, jak při trochu větším dopravním ruchu by bylo ve vzduchu, nota bene při nemožnosti jakýchkoli zvukových signálů, neslyšných v rachotu motorů. To všechno jsou problémy, které nelze si představiti rozřešeny na základě toho, co dnes víme o letectví a jeho technických možnostech.

Lze tedy předem říci, že vnitroměstská doprava letecká je předem vyloučena, a zbývá tedy jen doprava dálková, která také je při velké rychlosti letadel jaksi přirozenější. Ale tím už se podstatně redukuje rozsah osob, které za takové situace budou míti praktický zájem na osobním užívání letectví. Zůstávají zde pouze ti, kdo potřebují rychlého dopravního prostředku ať k dopravě osobní nebo dopravě zboží na větší vzdálenosti. A to už naprosto není stejná situace jako v automobilismu, který může sloužiti téměř výlučně u určitého okruhu osob k dopravě místní, tak jako v Americe jezdí automobilem do práce kvalifikovaný úředník nebo dělník a jinak užívá automobilu jen k osvěžení při week-endu. Jestliže jsem tedy nadepsal svou úvahu otázkou, která nepochybně zajímá velmi mnohé lidi — »Bude každý z nás míti letadlo?« — musím na ni podle své úvahy odpověděti záporně: ne každý z nás a ne každý desátý z nás, protože letadlo nebude vykonávati týž úkol jako automobil. Na tuto odpověď by se mohla položiti jiná otázka: jaký tedy bude míti úkol letadlo? Ale to je otázka, která by vyžadovala odpovědi zase zcela samostatné.

Jak vidno, musíme jíti pro odpověď na všechny tyto otázky do říše více nebo méně bujné fantasie a vypraví-li se tam i čtenář, nepochybuji, že na mé vývody odpoví některými námitkami, které se zde pokusím podrobiti kritice. Nejprve může se vyskytnouti námitka: Proč by bylo tak zcela vyloučeno užití letadla pro městskou dopravu? Vždyť jsme zajisté už dávno četli o takových letadlech, která budou představovati jakýsi letecký motocykl: když bude třeba, budou jezditi po zemi, mající nějak vhodně sklopená křídla, a když bude třeba letět, křídla se roztáhnou a poletí se. Je tedy možné, že takových strojů se bude užívati k dopravě po uli-

cích jako vozidla a bude-li toho třeba, pak se na vhodném místě přemění z vozidla v letadlo a odletí. Není pochyby, že je možné takové technické zařízení a už se i vyskytlo. Může býti letadlo, které může se takto uspořádati, aniž k jeho přetváření z jednoho typu na druhý by bylo třeba nesnadných montážních prací. Ale přes to nemám dosti fantasie, abych si dovedl představit, že by bylo možno sestrojiti žádoucně lehký a jednoduchý stroj, jehož motor by měl převod jednak na vrtuli, jednak na kola, to jest, aby při dopravě pozemní poháněl kola jako u automobilu a při letu vrtuli. Bylo by prakticky, pokud můžeme vůbec mluviti na základě dnešních zkušeností — a jinak žádná řeč nemá praktického smyslu — myslitelné jen takové řešení, aby provoz i na zemi se dál pohonem vrtulovým. To by však vyžadovalo, aby činnost vrtule podporovaly alespoň části nosných ploch, čili rozměr tohoto dopravního prostředku byl by zase veliký, a za druhé, i kdyby práce vrtule jakožto šroubu stačila sama o sobě k pohybu, přece manévrování bylo by nesnadné, neboť i pak sotva bylo by k manévrovací schopnosti takového stroje na zemi dostatečné směrové kormidlo a musilo by se počítati s pohyblivostí osy podvozku, a konečně kdyby ani toho nebylo, pak není práce vrtule v ulici už vůbec myslitelná, neboť — aktivně řečeno — zvýšila by svou činností enormně dopravní nebezpečí ulice, a pasivně — byla by sama ve stálém nebezpečí poškození, neboť každý náraz na cizí těleso znamená její porouchání. Proto nezdá se mi, že by toto řešení mohlo vésti k ideálu: automobil a letadlo zároveň. Zde může nejvýše jíti o usnadnění přepravy letadla po zemi, ne však jako pozemního dopravního prostředku. Vůbec zdá se mi, že takové kombinace vypadnou samy sebou z úvahy každého i příštího konstruktéra, neboť pozemní a vzdušný dopravní prostředek pohybují se v prostředí tak různých, že není možné dělati mezi nimi kompromisy bez újmy pro to nebo ono ze dvou užití. Soudím tedy, že automobil a letadlo nelze spářiti a sploditi nový, třetí druh.

Jiná námitka, která se může vyskytnouti, a to zase na základě toho, co se v letectví již vyskytlo, mohla by se vznésti v tomto smyslu: V letectví se již vyskytl problém helikoptéry, to jest letadla, kde vztlak, potřebný k letu, se má dosíci vodorovně pracující vrtulí, a zdá se, že pokusy v tom směru dosáhly již některých začátečních úspěchů, které dokazují, že možnost konečného rozřešení tohoto problému v budoucnosti není vyloučena. A jakmile bude definitivně rozřešen problém vertikálního letu, bude se letadlo moci vznésti přímo s místa, bez rozjezdu, bez všech těch obtíží se startem, které v této úvaze jsou vylíčeny jako jedna z hlavních překážek pro městskou vzdušnou dopravu. Domy budou míti prostě ploché střechy a tudíž budou moci letadla toho druhu snadno přistávati na různých místech i ve středu města, kde určité skupiny domů budou možná vyhraženy společnému užívání pro start a přistání — a problém není tedy již nerozřešitelný. — Dobrá, připustím, že problém helikoptéry bude jednou dokonale rozřešen. De Cierva se svou autogirou dosáhl nepopíratelně velkých úspěchů, a skutečně každý letecký věřící věří, že otázka vertikálního letu bude jednou rozřešena. Ale přece mám zase své pochyby o praktické upotřebitelnosti tohoto řešení v lokální dopravě. Byť by byl technický pokrok letectví sebe větší, přece zůstávají v platnosti neodvolatelné a určité přírodní zákony. Představme si, že by byl milý Bůh dal slonu možnost létati a k tomu cíli byl by mu daroval křídla (balony a Zeppeliny v přírodní říši nemáme, ač připustím, že by slon vypadal lépe jako vzducholoď než jako pták). Ale každý člověk, který by měl dosti fantasie, aby si představil létajícího slona, spatřil by na projekčním plátně své představy tvora s tak obrovskými křídly, že by byla hrůza se na to jen podívat. Čím větší tvor, tím větších potřebuje nosných ploch k letu. I člověk potřebuje prostě k letu ploch určitých rozměrů, které nemohou býti menší než určitý rozměr minimální, který však jest větší než zpravidla u ptáka; čím je tato plocha větší, tím je let bezpečnější. A člověk bude míti vždy po ruce jen mechanismus, který nepracuje nikdy tak pružně jako přírodní organismus, čili rozměr každého lidského letadla bude v poměru k člověku velké rozlohy. A jak uspořádati v tomto případě zase ten dopravní řád při obecném rozšíření letadel, aby se denně polovička létajících nesrazila a nezahubila, i když by člověk mohl se vznášeti ve vzduchu na jednom místě, jak je to konečným ideálem letecké techniky? Zůstávám i zde pesimistou do té míry, že vylučuji možnost obecného, soukromého užití letadel v dopravě městské a mohu nejvýše připustiti v tomto ideálním případě letadlo, jako jakýsi omnibusový městský dopravní prostředek. A je-li letadlo vyloučeno z městské dopravy, není možné si představiti jeho rozšíření v té míře, jak je nebo bude rozšířen automobil.

Mnohým se snad tato úvaha bude zdáti příliš fantastickou a proto nereální. Nebudu se o to příti. Jedno však ukáže i tato úvaha: že na danou otázku nebylo by možno dáti odpověď vůbec, kdybychom nenahlédli trochu do budoucnosti. A zatím je v letectví právě situace taková, že stále se musí hleděti do budoucnosti. Je právě na začátku svého vývoje a má-li býti ten vývoj úspěšný, musí každý letecký pracovník, ať konstruktér, ať organisátor, ať teoretik, ať kritik, hleděti jedním okem stále do budoucnosti, ať už kratší nebo vzdálenější. Opomene-li se tento pohled, ihned utrpí škodu přítomná věc — a my v Československu jsme se o tom již několikrát v letectví přesvědčili, mnohdy k velké své škodě — pozdě. V letectví je budoucnost vždy kusem přítomnosti — a snad je to do větší nebo menší míry pravda v každém lidském podnikání. Pustil jsem se do úvahy o budoucnosti v listě, jenž má programové jméno »Přítomnost«, nejen z tohoto zásadního svého názoru na všechny letecké otázky, ale také z vědomí, že otázka »Bude každý z nás míti své letadlo?«, je otázkou, která může zajímati mnoho lidí již v přítomnosti.

NOVÉ KNIHY

Jiří Karásek ze Lvovic: Chimérické výpravy. Kritické studie. XIV. svazek sebraných spisů. Z obsahu: Ke kritice romantismu. Poetisace všedního. Národnost v umění. Původnost. Lživost v uměleckých genrech. Ke kritice realismu. Pojetí viny v slovanských literaturách atd. Za 30 Kč. Nákl. Štorcha-Mariena, Žižkov 1307.

J. S. Machar: Pět roků v kasárnách. Memoáry básníkovy z doby, kdy byl generálním inspektorem. Memoáry ty vzbudily ohromný zájem, když vycházely v »Národní práci.« Stran 480 za 60 Kč. Nákl. Štorcha-Mariena, Praha-Žižkov, Fibichova 1307.